

DE OORLOG, 30 september 1914
 [ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27833]

[Woensdag 30 September 1914]

5

Inhoudsopgave 30 september 1914

[ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27833]	1
DE OORLOG	3
Op het Westelijk oorlogstooneel.	3
Duitschers in België.	3
Op het groote front.	3
Vliegverkenning.	3
Tusschen Verdun en Toul.	3
Van het Oostelijk oorlogstooneel.	4
In de Karpathen.	4
Gebrek te Przsemyśl.	4
Russische berichten.	4
Oostenrijksche berichten.	4
Op Zee.	4
Uit het Verre Oosten.	5
De Japanners voor Kiau-tsjau.	5
BELGIË.	5
Het beleg van Antwerpen begonnen.	5
Brussel zonder burgemeester.	5
Tegenspraak.	5
De Antwerpsche toren.	5
Een zitting van den Duitschen krijgsraad in Tongeren.	5
DUITSCHLAND.	7
De "Vorwärts" verboden.	7
Een gevecht tegen de Russen.	8
Tommy Atkins als krijgsgevangene te Döberitz.	8
De Engelsche handelsoorlog tegen Duitschland.	9
De M'bret als Duitsch officier.	9
Een merkwaardige uiting.	9
Vredelievend Duitschland.	10
Pour le mérite.	11
FRANKRIJK.	11
De vlucht uit Parijs.	11
De Fransche Alpenjagers.	11
Reims.	11
Een tegenspraak.	12
ENGELAND.	12
Krupp's jacht prijs verklaard.	12
TURKIJE.	12
Stemming in Turkije.	12
De sluiting der Dardanellen.	12
CANADA.	12
Kolonel Hughes.	12
Hulp uit Canada.	12
ZUID-AFRIKA.	12
Botha aan het woord.	12
Nederland en de oorlog.	13
Brieven voor België.	13
Staat van beleg.	13
Schietoefeningen.	13
Vergoeding wegens kostwinnerschap.	13
Uitvoer van suiker.	13
TWEEDE KAMER.	13
Spoorweg van Roermond naar Vlodrop.	13
WETENSCHAP.	14
Leuvensch Boekenfonds.	14
Laatste Berichten.	14
Een nieuwe M'bret.	14
De economische beteekenis van den oorlog.	14
La Corona (Koninklijke-Shell-groep).	15

Naspeuringen van Paul Theelen: 30 september 1914

3% Deutsche Rijksleeningen en 3% Geconsolideerde Pruisische Staatsleeningen.	15
Krijgsgevangen op s.s. "Gelria".	15
22 September.	17
25 September.	18
27 September.	18
DEAL, 28 Sept.	19
IJMUIDEN, 29 Sept.	19
BINNENLAND.	19
Goederen uit Amerika.	19
[ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27833]	20
DE OORLOG	20
De algemeene toestand.	20
Op het Westelijk oorlogstooneel.	20
Duitsche rapporten.	20
De toestand.	21
Een gerucht.	21
Peronne en Amiens.	21
Uit het Verre Oosten.	21
De Japanners voor Kiau-tsjau.	21
Op het Oostelijk oorlogstooneel.	21
Duitsche rapporten.	21
Oostenrijksche rapporten.	21
De meening van generaal Rennenkampf.	22
Semlin Servisch.	22
De samenwerking van Duitschers en Oostenrijkers.	22
Op Zee.	22
Visscherij in de Noordzee.	22
Een Oostenrijksch oorlogsschip getorpedeerd?	22
De Duitsche viool.	22
Duitsche actie.	22
Een verzoek der Britsche regeering.	22
Op een mijn gelooopen.	22
DUITSCHLAND.	23
De slag bij Döberitz.	23
ENGELAND.	24
Krijgsgevangenen.	24
Intelligente soldaten.	25
BELGIË.	25
Beleg van Antwerpen.	25
De Duitschers in België.	25
De Deutsche actie tegen Antwerpen.	25
Per trein van Hamont naar Antwerpen.	26
RUSLAND.	26
Het eensgezinde Rusland.	26
FRANKRIJK.	28
De brievenpost.	28
ITALIË.	28
Italië en de Balkan.	28
SPANJE.	29
Neutraal.	29
PORTUGAL.	31
Portugeesche sympathie.	31
ZUID-AFRIKA.	31
Het Afrikaansche goud.	31
PERZIË.	31
Aan de Perzische grens.	31
Geen bevestiging.	31
De terugzending van de geredden der Engelsche kruisers, en het Volkenrecht.	31
Onder de Zeelieden te Rotterdam. III.	33
Nederland en de Oorlog.	36
Meel en brood.	36
Geredden van de Engelsche kruisers.	36
Posterijen en Telegrafie.	37
De polderbesturen en de Inundatiemaatregelen.	37
Goederenvervoer uit Duitschland.	37
Het telegrafisch verkeer met Europa.	37

Van het Oostelijk oorlogstooneel.	37
De Duitschers in Rusland.	37
Op het Westelijk oorlogstooneel.	37
In Galicië.	37
BULGARIJE.	37
De houding van Bulgarije.	37
Graanuitvoer.	37
BEURS EN NIJVERHEID.	37
Opheffing der goud-clausule in Duitschland.	37
Uit de Oostenrijksche Industrie.	38
Uit de Duitse Industrie.	38
De Duitse oorlogsleening.	38
Société Générale.	38
De President der Rijksbank over den toestand in Duitschland.	38
De toestand op Java na het uitbreken van den oorlog.	38

EDITIE VAN 2 UUR. OCHTENBLAD. Eerste Blad. Dit nummer bestaat uit twee bladen.

10 **DE OORLOG**

Engelsche schepen in den grond geboord. — Een protest der Duitschen kunstenaars en geleerden. — Botha aan het woord. — Pour le mérite. — Krijgsraad te Tongeren.

Op het Westelijk oorlogstooneel.

15 **Duitschers in België.**

OSTENDE, 29 September. (Reuter.) Zaterdag namen de Duitschers te Aalst 26 burgers gevangen, die ze wilden dwingen een verklaring te teekenen, dat de bevolking op de Duitschers geschoten had. In het gevecht lieten de Duitschers 40 burgers voor zich uit gaan, zoodat velen aldus door de Belgen gedood werden. Onder de van Gent aangekomen gevangenen herkende een priester een Duitsch soldaat, die vijf burgers had gedood.

Op het groote front.

25 PARIJS, 29 Sept. (Reuter.) Communiqué: Wij sloegen gedurende den dag en den nacht verschillende aanvallen af ten noorden van de Somme en tusschen de Somme en de Oise. In het Argonne-gebied en aan de Maas vorderden wij langzaam, niettegenstaande de sterke posities der Duitschers.

30 LONDEN, 29 Sept. (Reuter.) Een te Parijs uitgegeven communiqué zegt: Op onze linkervleugel ten noorden van de Somme en tusschen de Somme en de Oise heeft de vijand dag en nacht vele aanvallen beproefd, die zijn afgeslagen. Ten noorden van de Aisne geenerlei verandering. Op het centrum in Champagne en ten oosten van het Argonnegebied heeft de vijand zich bepaald tot een hevige kanonnade. Tusschen Argonne en de Maas maken onze troepen een lichten voortgang, tegenover zich vindend zwaar versterkte posities. Op de hoogten aan de Maas in Woëvre en op den rechtervleugel (Lotharingen en Vogezen) geen vermeldenswaardige veranderingen. Wij hebben vele gevangenen gemaakt in den loop van gisteren. Deze behoorden met name tot het zevende actieve en het zevende reserve legercorps, het tiende, twaalfde, vijftiende en negentiende legercorps der Duitschers.

40 **Vliegverkenning.**

45 LONDEN, 29 Sept. (Reuter's bijzondere dienst.) Het Persbureau publiceert de beschrijving door een ooggetuige in het algemeen hoofdkwartier, van de bewegingen der Britsch-Fransche legers. Hij deelt mede, dat een Engelsche aviateur, die zich bijzonder onderscheidde bij het verontrusten van den vijand door bommen uit te werpen, gewond werd in een luchtduel met een Duitse tweepersoonsvliegma-
50 chine. Gelukkig was de Engelschman, alleen gezeten in zijn vliegtuig, in staat binnen de Engelsche linie te landen in de nabijheid der ambulance. 23 en 24 September bij zeer gunstig weer zijn vele vluchten gedaan door Fransche, Engelsche en Duitse vliegers. Volgens de binnengekomen rapporten gelijkt de situatie volkomen op die van een belegering. De door de Duitschers bezette stellingen zijn met zorg en overleg, blijkbaar van te voren gekozen.

55 **Tusschen Verdun en Toul.**

De oorlogscorrespondent van het "Neues Wiener Tageblatt" schrijft over de verovering van St. Mihiel: De Duitschers wierpen den vijand met zulk een geweld op Verdun terug,

dat deze niet in staat was tot grootere operaties. Nadat ze zich in de flanken versterkt en zeker gesteld hadden, konden de zware Duitse artillerie en de Oostenrijksche met mortieren krachtig en met goed gevolg ingrijpen. Donderdagavond veroverden de Duitsers St. Mihiel. Gisterochtend vroeg werd het fort Camp des Romains stormenderhand genomen. Op eenige passen van de Oostenrijksche mortierenbatterijen geraakten wij oorlogscorrespondenten in een hevig granaat- en shrapnellvuur. Het zingende fluiten van de shrapnells werkte niet opwekkend op onze stemming. Vijftien pas van mij af sprong een shrapnell in het bosch. Een dergelijk schot doodde even te voren op dezelfde plek twee Duitse landweermannen. Met de Oostenrijksche soldaten zochten wij dekking in het bosch tegen het juiste schieten van de vijandelijke artillerie. Onze motormortieren werken schitterend en worden door de Duitsers zeer geprezen.

70 **Van het Oostelijk oorlogstooneel.
In de Karpathen.**

BOEDAPEST, 29 Sept. Het Hongaarsche Correspondentiebureau deelt mede: Een zekere onrust maakte zich van het publiek meester over de verbreking der telefonische gemeenschap met de gemeente Oekoermeroe in het district Maramarós (Karpathen). Volgens binnengekomen berichten zijn echter onlangs troepen daarheen vertrokken, waardoor de toestand geheel is veranderd. Er is geenerlei reden tot ongerustheid. Nog niet bevestigde maar uit betrouwbare bron afkomstige tijdingen uit Ungvar spreken van een gevecht, dat gistermiddag in gang was in de omgeving van Malomret. Thans zijn de Russen weder tot Uszok teruggedreven. In het dal van Turka Remete zochten de troepen uit het district Unger verbinding met de uit Munkacs gezonden troepen, daarin zij waarschijnlijk ook geslaagd zijn. Naar verluidt kwamen ook uit de omgeving van Szinna militairen in grooten getale aan. Tot Czontos loopen de treinen.

Gebrek te Przsemysl.

85 LONDEN, 29 Sept. (Eigen bericht.) De "Times" verneemt uit Petrograd, dat volgens een bericht aan de "Novoje Vremya" de Oostenrijksche krijgsgevangenen verklaarden, dat er te Przsemysl gebrek aan voedselvoorraden was, zoodat de militaire rations met 25 proc. zouden zijn verminderd.

90 **Russische berichten.**

De Russische legatie te 's-Gravenhage ontving de volgende berichten omtrent de krijgsverrichtingen der Russische legers: I. Op het Pruisisch front winnen de Russische troepen, een reeks van gevechten leverend in de boschrijke streek van Augustow, snel terrein. In de omstreken van Ossovetz heeft het zware Duitse geschutvuur in den morgen van 27 September een buitengewone hevigheid bereikt, maar de pogingen der infanterie om de vesting te naderen zijn mislukt. In Silezië bemerkt men talrijke bewegingen van Duitse troepen, welke belangrijk zijn versterkt. In Galicië hebben de offensieve uitvallen van het garnizoen van Przemysl geenerlei succes gehad. De aftocht van het Oostenrijksch-Hongaarsche veldleger wordt voortgezet in verwarde dooreenmenging van zijn eenheden en met voortdurende achterlating van gevangenen, kanonnen en allerlei oorlogsmaterieel.

Oostenrijksche berichten.

105 Ter aanvulling van de gisteren door de bladen gemelde inlichtingen omtrent de gevechten bij de San bericht de Oostenrijksch-Hongaarsche legatie te 's-Gravenhage ons, dat de Oostenrijksch-Hongaarsche troepen in en om Przemysl den 26sten dezer den vijand met gunstig gevolg hebben aangevallen. Op het zuidelijk oorlogstooneel hebben de laatste dagen slechts schermutselingen plaats gehad, in den loop waarvan de Oostenrijksch-Hongaarsche troepen een twaalfstal snelvuurkanonnen en ongeveer evenveel mitrailleuses hebben buitgemaakt.

Op Zee.

115 LONDEN, 29 September. (Reuter.) De admiraliteit deelt mede: gedurende de laatste dagen heeft de Duitse kruiser "Emden" in den Indischen Oceaan aangehouden en in den grond geboord de stoombooten "Tumerio" (?) "King Lud" (2344 ton), "Riberia" (Riberia? 3500 ton), "Toyle" (?) en een kolenboot. De equipages van al deze booten werden overgebracht op de stoomboot "Gryfedale", die eveneens was opgepikt, maar werd losgelaten om de bemanningen naar Colombo te brengen. Het schip is daar hedenmorgen aangekomen.

120

Uit het Verre Oosten.

De Japanners voor Kiau-tsjau.

125 TOKIO, 28 Sept. (Reuter.) Officieel wordt gemeld: Bij den aanval der Japanners, die den 27sten Sept. dag en nacht duurde, worden de Duitschers op Tsingtao teruggeslagen. Wij verloren 150 man, de verliezen der Duitschers zijn niet bekend. Wij maakten 50
130 gevangenen en veroverden vier machinegeweren. De actie, die het karakter kreeg van een algemeenen aanval, waarop aanvankelijk niet was aangestuurd, duurde slechte kort. De Japansche vloot viel de Deutsche kanonneerboot "Iltis" aan, op deze wijze samenwerkende met het leger.

BELGIË.

Het beleg van Antwerpen begonnen.

135 ANTWERPEN, 29 Sept. (Eigen bericht.) De Duitschers hebben Mechelen geheel bezet. Vandaar uit beschieten zij met grof belegeringsgeschut sinds hedenmorgen de niet militair bezette stad Lier. Sinds acht uur vallen bommen over de stad. De bevolking, eerst verscholen in de kelders, heeft nadien de vlucht genomen. Lange stoeten vluchtelingen, ook uit omliggende dorpen, zijn heden te Antwerpen aangekomen. Te Lier werden talrijke huizen tot puin geschoten en vele burgers gewond. Volgens
140 telefonische mededeeling van een hooge persoonlijkheid uit Lier zou een bom geschoten zijn op het burgerlijk hospitaal. Negen verpleegden zouden gedood zijn. De Duitschers zijn heden eveneens voortgegaan de forten Waelhem en Sinte Katelijne weer met heftigheid te beschieten. Men meent, dat hier zware Oostenrijksche artillerie gebruikt werd. Zooals ik seinde, werden Oostenrijksche troepen sinds een paar weken te Brussel gesignaleerd. Zij schijnen dien tijd te hebben aangewend tot het opstellen
145 van geschut. Wat er ook zij, zegt de Antwerpsche "Matin", een gedeelte onzer eerste verdedigingslijn werd dus door de belegeringsmacht aangevallen. De vraag is echter, of de vijandelijke veld troepen, bekwaam een dergelijke beweging tegen onze vesting te ondernemen, aanzienlijk zijn. Zeker is, dat Duitschland over zeer groote hoeveelheden manschappen beschikt. Maar hoeveel zijn er niet noodig om te weerstaan
150 aan de verbondene legers op de Aisne en de Russen in Oost-Pruisen! Een aanval op Antwerpen zou eveneens zeer aanzienlijke machten vereischen, terwijl het tevens noodig blijft, de Belgische veldlegers te weerstaan. Waar zal Duitschland op dit oogenblik de noodige troepen vandaan halen? vraagt het blad.

155 **Brussel zonder burgemeester.**

BRUSSEL, 29 Sept. (W. B.) Het Schepencollegie deelt door middel van plakaten mede, dat het gedurende de afwezigheid van burgemeester Max de stadszaken zal voortzetten en voor de handhaving van de orde zorg dragen. Het biljet eindigt met een dringende aansporing de rust fee bewaren. De Zondag is volkomen kalm verlopen.

160

Tegenspraak.

De Belgische legatie zendt ons de volgende mededeeling: De "Nieuwe Courant" van 28
165 September meldt opnieuw, volgens de "Deutsche Tageszeitung", dat het 45e Fransche regiment infanterie 30 Juli j.l. te Namen zou zijn aangekomen, twee dagen derhalve vóór De Deutsche mobilisatie! Deze onjuistheid is reeds tegengesproken door de Belgische regeering, zooals de bladen hebben gepubliceerd in hunne nummers van 14 of 15 September. De Belgische legatie protesteert opnieuw tegen deze onjuiste inlichtingen van de "Deutsche Tageszeitung", gelijk zij geprotesteerd heeft tegen
170 dezelfde mededeelingen, gepubliceerd door de "Norddeutsche Allgemeine Zeitung".

170

De Antwerpsche toren.

In de "Maasbode" is medegedeeld, dat in den toren der O. L. Vrouwewerk te Antwerpen machinegeweren en een station voor draadlooze telegrafie waren opgesteld. De
175 Antwerpsche correspondent van "De Tijd", betreurende dat dergelijke ongecontroleerde berichten de wereld in gezonden worden, spreekt het met beslistheid tegen, op grond van een door hem ingesteld onderzoek. Van het geheele bericht, zegt hij, is geen gebenedijd woord waar.

180 **Een zitting van den Duitschen krijgsraad in Tongeren.**

Men schrijft ons uit Maastricht: De stad Tongeren, die sedert de oorlogsverklaring het tooneel geweest is van zooveel tragische gebeurtenissen, en waar de stedelijke autoriteiten blijk hebben gegeven van den grootsten moed en van de grootste
185 waardigheid, is geheel in beroering gebracht door het proces gericht tegen de burgemeesters en secretarissen der gemeenten Vroenhoven, Sichen Sussen Bolre, Fallmheer, Millen, Groot Spouwen en Klein Spouwen. Op 18 September hadden deze functionnarissen een telegram gekregen van den divisie-generaal te Hasselt, den heer

De Schepper, hun aanschrijvende, dat zij de miliciens van de lichte 1914 in kennis hadden te stellen, dat deze binnen drie dagen naar Antwerpen moesten vertrekken, wilden zij niet voor deserteurs gehouden worden. Een burgemeester van een naburige gemeente, die geweigerd had aan dit verzoek te voldoen, werd door Belgische soldaten weggevoerd en naar Antwerpen gebracht om er gevonnisd te worden. De plaatselijke commandant van het Duitse leger te Tongeren, majoor Sterzel, die gehoord had, dat de burgemeesters van bovengenoemde gemeenten den miliciens aangezegd hadden, dat ze opgeroepen waren, liet de burgemeesters dier gemeenten evenals de gemeente-secratarissen gevangen nemen. Zij werden naar Tongeren gebracht en in hechtenis gehouden tot 24 September. De advocaat Meyers, wetende, dat deze personen voor den krijgsraad zouden verschijnen, liet aan den auditeur-militair vragen, of hij ze mocht verdedigen. Aanvankelijk werd op deze vraag geen acht geslagen, maar Donderdagmorgen werd advocaat Meyers op het Stadhuis ontboden, waar de krijgsraad om 10 uur zitting hield. Mr. Meyers verzocht den krijgsraad, hem toe te staan zich advocaat Deploige toe te voegen, wat hem toegestaan werd.

De krijgsraad was samengesteld uit vijf officieren, van welke twee uit Luik en de anderen uit Tongeren. Uit de instructie bleek, dat de burgemeesters door het ontvangen telegram ten uitvoer te brengen, slechts gehoorzaamd hadden aan de Belgische militaire autoriteit van hun district en dat zij met het lot, voorbeschikt aan den anderen burgemeester voor oogen, geoordeeld hadden, dat zij zich niet aan de opdracht konden onttrekken. Na het verhoor, dat twee uren duurde, vroeg de auditeur-militair een schorsing van de zitting, om hem evenals de verdedigers in staat te stellen zich voor te bereiden. Na een kwartier werd de zitting heropend en de auditeur-militair las de akte van beschuldiging voor. Hij las de Duitse wet voor, volgens welke de personen, op Duitsch grondgebied of op grondgebied, door de Duitse troepen bezet, die met opzet het recruteeren begunstigen van miliciens van het vijandelijk leger ter dood veroordeeld worden. Hij concludeerde tot toepassing van die straf op al de personen, die gedagvaard waren, uitgezonderd den secretaris van Vroenhoven, die onkundig was gebleven van het oproepen der miliciens. Advocaat Meyers, zeer onder den indruk van de taak en de verantwoordelijkheid, hem opgelegd — deze moedige landslieden te verdedigen, begon met den krijgsraad te bedanken voor de toestemming hem verleend —, het woord hier te mogen voeren. Hij deed een beroep op den rechtvaardigheidszin en zeide, dat zelfs in tijd van oorlog de beginselen, die ten grondslag liggen aan het recht, stipt toegepast dienden te worden. Hij beriep zich op twee hoofdpunten ten bewijze, dat de Duitse aangehaalde wet niet toepasselijk was op het gebeurde. Vooreerst kon de Duitse wet, omdat ze niet in België was afgekondigd, ook niet toegepast worden. In de tweede plaats was niet bewezen, dat de Duitse autoriteit zich uitstreckte tot de gemeenten, waarover het hier ging en waren deze gemeenten ook niet bezet door het Duitse leger. Dat, wanneer het eenerzijds waar was, dat Duitse troepen voorbij getrokken zijn of gehuisvest waren in die gemeenten, waar buitendien geregeld militaire opvoedingen gedaan zijn en waar geen vijandelijke daad is voorgekomen, het anderzijds waar is, dat sedert vele weken geen Duitse soldaat er meer verblijf houdt. Dat zeer zeker te Tongeren een Duitse plaatselijke commandant resideert, maar dat het niet is bewezen, dat zijn gezag zich uitstrekt tot de bedoelde gemeenten; dat deze gemeenten geen aanschrijving hebben gehad van den commandant van Tongeren, dat zij onder zijn beheer waren; dat dientengevolge de burgemeesters en gemeente-secratarissen Belgische ambtenaren zijn, benoemd en aangesteld door den koning der Belgen, ressorteerende op administratief gebied onder den gouverneur der provincie, op militair gebied onder de orders staan van den divisie-commandant van Hasselt, generaal De Schepper.

De verdediger concludeert, dat de tekst van de aangehaalde wet wegens dit dubbel motief niet toegepast kan worden. De verdediger eindigde zijn pleidooi met een beroep op het geweten der magistraten, die, zelf soldaat, beter dan wie ook weten, hoe groot de verschrikkingen en ellende van den oorlog zijn voor haar, die echtgenooten en vaders in dit vreeselijk conflict gewikkeld zien. Dat zij zeker niet in die streek de ellende willen vermeederen, die toch reeds zoo groot is, door vrouwen en kinderen in rouw te dompelen van ambtenaren, die slechts eerbied en bewondering verdienen; dat, wat hem betreft, hij veel meer waardeering voelt voor zijn landgenooten, dan voor den burgemeester, die geweigerd heeft zijn plicht te vervullen. Advocaat Deploige pleitte op zijn beurt. Hij wees voornamelijk op het moeilijke parket, waarin de betrokken ambtenaren zich bevonden. Hij deed een beroep op het hart der magistraten en liet uitkomen met hoeveel spanning de families zijner cliënten het oordeel afwachtten. De pleidooien werden in het Nederlandsch gedaan, zonder dat de tolk, de heer A. Bauduin, van Maastricht, behoefde tusschenbeide te komen. De Raad trok zich een kwartier in raadkamer terug. Het is onnoodig de aandoening te beschrijven, die zich van de beschuldigden, hun verdedigers en den tolk meester maakte. Daarna werden de

255 aangeklaagden en hun verdedigers binnengeropen en de Raad sprak de beschuldigten
vrij. Het vonnis luidt, dat het aan beklagden ten laste gelegde feit in hoofdzaak is
bewezen, maar geeft toe, dat het niet vastgesteld is, dat de Duitsche troepen de
gemeenten bezet hadden, waarom het hier gaat en dat derhalve de aangehaalde wet niet
van toepassing kan worden geacht. Toen kwam er een hartroerend en aangrijpend
oogenblik. De vrijgesprokenen wierpen zich weenend in de armen van hun verdedigers,
260 die zelf zeer bewogen waren. Niettegenstaande het vrijsprekende vonnis zijn de
gearresteerde personen niet in vrijheid gesteld. Men zegt, dat er nog appèl op het
vonnis kan komen. Maar wij willen hopen, dat dit niet het geval zal zijn.

DUITSCHLAND.

De "Vorwärts" verboden.

265 De uitgave van de "Vorwärts" is voor onbepaalden tijd verboden. In het laatst
verschenen nummer, van Zondag, vinden we in het sociaal-democratisch blad het
volgende artikel: Groote organisaties zijn gevormd en ver strekkende maatregelen zijn
genomen om "de waarheid naar het buitenland te brengen", d. w. z. om naast de
270 Engelsche, Fransche en Russische berichten over den oorlog en den algemeenen toestand
de Duitsche voorstelling ingang te doen vinden. Of het overal en in volle mate
gelukt, kan hier niet beslist worden. In elk geval toonen de kosten, die men hiervoor
maakt, hoe moeilijk het is om voor de Duitsche berichten vertrouwen te wekken. Men
mag wel aannemen, dat het veel gemakkelijker zou gaan, indien niet dadelijk na het
275 uitbreken van den oorlog eenige weken lang het verkeer met het buitenland bijna
geheel afgebroken was geweest – niet zonder medewerking van de Duitsche militaire
autoriteiten, die daarvoor ongetwijfeld militaire redenen hadden. Maar dat alleen kan
de feitelijk bestaande moeilijkheden niet verklaren. Men moet teruggaan tot den
vredetijd om ze geheel te begrijpen. Er is tegen De Duitschers in het buitenland –
280 ook in het neutrale buitenland – sedert langen tijd veel wantrouwen, argwaan en
vijandschap opgestapeld en thans zien wij daarvan de gevolgen. Duitschland beleefde
in de laatste decennia een economischen opbloei als geen ander land. Dat beteekende
in de kapitalistische maatschappij het opkomen van sterk imperialistisch neigingen,
waaraan de woordvoerders der belanghebbenden vaak genoeg maar al te duidelijk uiting
285 gaven. Dat deed buiten verdenking opkomen en ontstemming, een gevoel van bedreigd
zijn – althans in de kapitalistisch belanghebbende kringen, die het hunne deden om
het ook breederen kringen in te boezemen.

De chauvinisten over de grenzen echter zouden nauwelijks zoo groot succes met hun
propaganda hebben gehad, indien hierbij nog niet iets anders was gekomen: Het land,
dat zoo schitterend opbloede, was tevens het land dat zijn arbeiders de
290 socialistenwet schonk, dat ook na afschaffing van deze wet, een chicaneerende
politie-regeering had en de gelijke rechten van zijn burgers alleen op het papier der
constitutie had staan. Wel stond naast dit Duitschland het zeer veel ergere Rusland.
Maar Rusland was ver verwijderd, behartigde zijn belangen meer in het verre en
naburige Oosten, was met de Westersche mogendheden politiek nauw verbonden en de
295 revolutie van 1905 had getoond, dat de heerschende kringen in Rusland niet heel vast
in het zadel zaten. Zoo leek aan het overige buitenland, ook aan de arbeidende
klassen in het buitenland, Duitschland steeds een mogendheid welker heerschappij
militarisme en politieke onderdrukking beteekende. Zoo kon dat wantrouwen, die
300 verbittering ontstaan, die onze oorlogszuchtige tegenstanders in de heerschende
klassen bij dezen strijd zoo tegemoet kwamen en die ons bij de neutrale staten
slechts met de grootste moeite sympathieën doet verwerven. Zoo is het te verklaren,
dat ook uit de kringen der arbeiders in het buitenland uitlatingen kwamen, die zeer
te betreuren zijn. Te betreuren vooral, omdat zij het Duitsche volk als geheel
305 verantwoordelijk stellen voor hetgeen slechts het drijven van eene kleine klasse was,
omdat ze generaliseeren en overdrijven. Zoo kon men bv. in het Italiaansch
vakvereenigingsblad met droefenis lezen, dat de Duitschers in het algemeen als
roovers bestempeld werden, dat men de onzinnige legende verspreidde, dat de Duitsche
troepen grijsaards en kinderen in den strijd als levende schilden voor zich
uitdreven.

310 De partijgenooten in het buitenland kunnen er zeker van zijn, dat de Duitsche
arbeidersstand elke roofzuchtige politiek ook nu nog evenzeer afkeurt als steeds te
voren en dat hij voornemens is, de op buit beluste onderdrukking van vreemde volken
zoo krachtig te bestrijden als de omstandigheden maar zullen veroorloven. De
partijgenooten in het buitenland kunnen er zeker van zijn, dat als de Duitsche
315 arbeiders mede hun vaderland verdedigen, zij daarom toch nooit zullen vergeten, dat
hun belangen dezelfde zijn als die der proletariërs in de andere landen, die evenals
zij zelf zonder hun wil, ja tegen hun herhaalde nadrukkelijke vredesbetoogingen in,
tot den oorlog werden gedwongen en daar thans hun plicht doen. De partijgenooten in

320 het buitenland kunnen er zeker van zijn dat het Duitsche volk niet minder human is
dan eenig ander, waartoe de opvoeding door de arbeidersorganisaties zooveel mogelijk
trachtte bij te dragen. Al mogen Duitsche soldaten in de opwindning van den oorlog
wandaden hebben gepleegd, onder ons zal er niemand zijn die ze billijkt – zoo min als
de gruwelen van anderen gebillijkt worden. Dit echter mogen wij zeggen, dat
325 verhaaltjes, als die van de levende schilden, niet waar kunnen zijn; want hier gaat
de beschuldiging niet tegen individuen, maar tegen grootere gemeenschappen en voor
deze staan we in! Wij kunnen van het buitenland niet vergen, dat het alle berichten
over gruwelen van Russen, Belgen en Franschen geloofd, die van den een of anderen
kant worden verspreid. Vele van die Tataren-berichten zijn ook hier reeds
330 gebrandmerkt. Maar al geven we toe dat in niet-officieele mededeelingen aan onze
zijde is overdreven en gefantaseerd, we mogen toch ook wel den wensch uitspreken, dat
men ook tegenover de mede. anderen voorzichtig is. Het is moeilijk in een
volkerenstrijd als deze objectief te zijn. Maar we moeten er naar streven. Dat is een
wensch, die voor allen die spreken en schrijven, in binnen- en buitenland geldt.

335 **Een gevecht tegen de Russen.**

Uit een veldpostbrief uit Podollen in Oost-Pruisen is het volgende fragment:
"Verleden week Maandag marcheerden wij uit Königsberg. 's Nachts om 1 uur kwamen wij
te Borchersdorf, dat geheel verlaten was. Er bevonden zich slechts enkele landstorm-
340 mannen. Verschillende dorpen werden doorgetrokken, waar verscheidene gedooide menschen
liggen. Om half twee stuiten wij op den vijand, die zich bij Schönau goed verschanst
had. Een hagel van kogels komt op ons neer, maar met de bajonet gaat het voorwaarts
en het dorp wordt genomen. Wij maken 70 gevangenen en trekken verder. Maar het
Russische granaat-vuur en ook de invallende duisternis noodzaakt ons halt te houden.
Het dorp wordt bezet en ons nachtkwartier is een schuur, waarover de granaten suizen.
345 Om 4 uur 's morgens bezetten wij een hoogte. Het artillerie-gevecht begint opnieuw.
Spoedig onderscheiden wij het geluid dat onze artillerie maakt van dat der Russische
kanonnen. Om 11 uur trekken wij vooruit. In snelle sprongen naderen wij den vijand.
Een kleine greppel geeft ons dekking. Een moorddadig vuur begroet ons. Rechts en
links, voor en achter ons slaat het in. Ik hoor het kermen der gewonden. Een helsch
350 spektakel klinkt op 200 M. afstand. Geknetter van infanterie-vuur. Ik lig in een
greppel gereed om op te springen. Daar roept een onderofficier: "Terug, je bent een
goed mikpunt!" Ik kruip terug en lig tusschen mijn kameraden. In onze nabijheid staat
rechttop de kapitein. Zoo liggen wij bijna een uur zonder ons te bewegen. Het vuur van
onze artillerie vermindert. De kapitein ziet, dat er 45 man gereed zijn voor een
355 stormloop. Dat is te weinig. Na twee uur komt het bevel om terug te trekken. De
vijandelijke granaten volgen ons tot in het dorp. Ook onze artillerie kan
ternauwernood stelling nemen, dadelijk wordt zij door de vijandelijke kanonnen
ontdekt en beschoten. De overmacht is te groot. Men schat, dat er 60 Russen op 16
Duitschers zijn, daarbij komt, dat de vijand sterke stellingen heeft. Over
360 Abschwangen trekken wij naar Königsberg. De compagnieën zijn slechts 60 man sterk.
Velen moesten door uitputting achterblijven.

Tommy Atkins als krijgsgevangene te Döberitz.

365 Te Döberitz bevinden zich 3000 Engelsche krijgsgevangenen. Reusachtige tenten staan
er op het open veld, zoo lezen wij in de "Vossische Zeitung", welke een aardige
beschrijving geeft van het leven der krijgsgevangenen. De Tommy's zijn bezig met
houten barakken te bouwen voor den naderenden winter. Zij vellen boomen en zagen
planken. Het materieel, dat verder noodig is, levert het militaire bestuur. Alles
wordt nauwkeurig opgeschreven, zooveel spijkers, zooveel vierkanten meter dakbedeksel
370 enz. Engeland zal dat alles later betalen. Er trekt een afdeeling Duitsche soldaten
voorbij. Tommy leunt op de schop of bijl en denkt na. Nooit zal Tommy vergeten, op
welke wijze hij in de nabijheid van Charleroi krijgsgevangene gemaakt werd. Op het
station, - waar destijds de militaire trein, vol met Engelsche soldaten, binnenliep,
stonden plotseling de Duitschers. Men had gedacht aan het Fransche front te komen,
375 doch reed in plaats daarvan den vijand in de armen. Met nadruk werd toen aan de
passagiers van den trein verzocht, uit te stappen. "Alles aussteigen, die Preussen
sind da!" Vandaar bevinden zich onder de gevangenen te Döberitz ook soldaten, die in
dezen oorlog nog geen schot gelost hebben.
Tommy bebouwt de streek rondom Döberitz, dat volgens de Engelschen in "West-Prussia"
380 ligt. Hij verbetert de straten, haalt onkruid uit de tuinen en doet allerlei land-
arbeid. Men ziet er geen vijandigen blik, hoort geen onvriendelijk woord. De Duitsche
landweer-man neemt soms zelf de schop ter hand en wijst Tommy, hoe hij doen moet. De
Engelsche krijgsgevangenen verrichten daar met veel zorg hun werk. Elke afdeeling
staat onder leiding van een Engelschen onderofficier en wordt door een Duitschen

385 landweerman bewaakt. Alleen de soldaten werken, de onderofficier mag dit, volgens de
militaire bepalingen, niet doen. Hij rookt een sigaret. Men verstaat elkaar door
handbewegingen, want onder de 3000 Engelschen te Döberitz is er geen enkele, die
Duitsch spreekt. Daarentegen zijn er enkele Duitsche officieren, die Engelsch kunnen
390 spreken. Met de Russische krijgsgevangenen, die ook in Döberitz waren, ging het
gemakkelijker. Verschillenden hunner, z. o. de bewoners uit de Oostzee-provincies, de
grensdistricten en ook de Israëlieten, beheerschten de Duitsche taal. Voor de Russen,
evenals voor de Franschen, was Döberitz echter slechts een doorgangstation. Men was
blij hen verder te kunnen expedieeren, want de hondstrouw der triple-entente-mannen
viel te Döberitz erg tegen. Het Russisch-Fransche parool luidde: "Wij zullen de
395 Engelschen afranselen". Er werd getwist en gevochten en er ging een zucht van
verlichting op, toen de Russen en Franschen verder gingen.
Doch daarop had opnieuw een conflict plaats. De Engelschen en de Schotten zouden het
liefst den Ieren de oogen uitkrabben. Men zag zich genoodzaakt de krijgsgevangenen
naar hun regimenten te verdeelen, zoodat de Ieren apart hun werk deden. Marcheeren de
400 afdeelingen elkaar voorbij, dan ziet men woedende blikken, terwijl, wat een
eigenaardig contrast is, van haat tegen de Duitsche bewakers niets te bemerken is.
Voor de geneeskundige behandeling zijn er twee gevangen Engelsche officieren van
gezondheid. Andere officieren mogen niet op dezelfde plaats ondergebracht worden als
de manschappen. Daarom bevindt zich te Döberitz geen enkele Engelsche officier. De
405 officieren bevinden zich in de vestingen. Generaals krijgen een woon- en slaapkamer,
stafofficieren één kamer, en de overige officieren een klein kamertje, terwijl ook
wel een aantal te zamen in een groote kamer verblijf houdt. Voor hun bediening zijn
oppassers van dezelfde nationaliteit aangewezen. Hun onderhoud is naar gelang zij
daarvoor zelf betalen.

410

De Engelsche handelsoorlog tegen Duitschland.

De directeur-generaal Heineken van den "Norddeutschen Lloyd" geeft in het "Berliner
Tageblatt" eene uiteenzetting waarom Engeland's handelsoorlog tegen Duitschland
mislukken moet. De duurte van levensmiddelen en de werkloosheid zijn in Duitschland
415 zeer veel geringer dan in Engeland, waar in katoenspinnerijen alleen reeds
honderdduizenden werkeloos zijn. Het stilleggen der Duitsche scheepvaart kan door het
Duitsche rijk nog best verdragen worden, temeer waar de Duitsche reederijen een groot
weerstandsvormogen hebben. Daarentegen staat den Duitschen uitvoerhandel niets in den
weg, daar deze over de neutrale staten geschieden kan. De Duitsche industrie heeft
420 gedurende den duur van den oorlog slechts met een reduceering der dividenden te
rekenen. Daarentegen zullen na afloop van den oorlog die factoren, welke de Duitsche
industrie tot zoo hoogen bloei brachten, met verdubbelde kracht zich doen gelden. Er
bestaat absoluut geen gevaar voor een uithongeren van het Duitsche rijk. Men denke
daarbij slechts even aan de laatste veetelling, die een stapel aantoonde van niet
425 minder dan 20 millioen runderen en 21 millioen varkens, terwijl Engeland slechts 5½
millioen runderen en 2 millioen varkens bezit. Verder oogst Duitschland ongeveer 12
millioen ton haver en 56 millioen ton aardappelen, terwijl de Engelsche oogst van
deze producten samen nog geen 10 millioen ton bedraagt. Wij kunnen het derhalve,
besluit de heer Heineken, nog lang uithouden voordat bij ons de nood aan den man
430 komt. Aan belangrijke levensmiddelen, zooals b.v. suiker, hebben wij een bepaalden
overvloed, terwijl Engeland, op invoer van ons aangewezen, daarmede reeds in nood
geraakt. Ook zijn er reeds maatregelen getroffen om onze behoefte aan zoet makende
middelen, die wij anders van het buitenland gewoonlijk betrokken, op andere wijze te
dekken.

435

De M'bret als Duitsch officier.

Prins Wilhelm zu Wied, die vóór zijn vertrek naar Albanië ritmeester was bij de garde
uhlanen te Potsdam, heeft te Weenen laten polsen, of men daar zijn wensch, om weder
in de gelederen van het Duitsche leger plaats te nemen, zou willen steunen. Van
440 gezaghebbende zijde is hem daarop medegedeeld dat hij weder in Duitschen krijgdsdienst
kon terugkeeren.

Een merkwaardige uiting.

Ongeveer een honderdtal in geheel de wereld bekende Duitsche vertegenwoordigers van
445 kunst en wetenschap publiceeren voor heel de beschaafde wereld een plechtig protest.
Tegenover de leugens en verdachtmakingen van Duitschland's vijanden verklaren zij:
Het is niet waar, dat Duitschland de schuld draagt voor dezen oorlog. Noch het volk
noch de regeering, noch de Keizer heeft dien gewild. Het is niet waar dat Duitschland
op misdadige manier de onzijdigheid van België heeft geschonden. Het bewijs kan
450 geleverd werden, dat Frankrijk en Engeland reeds tot die schending besloten hadden.

Het is niet waar, dat het leven en bezit van ook maar één Belgischen burger aangetast is door onze troepen zonder dat bittere noodweer hen er toe dwong. Het is niet waar dat onze troepen noodeloos brutaal in Leuven hebben huisgehouden. Op een tot razernij gebrachte bevolking, die hen in hun kwartieren ruggelings overviel, hebben zij door 455 beschieting van een deel der stad, maar met beklemd gemoed, wraak, geoefend. Het is niet waar, dat bij onze wijze van oorlogvoeren het volkerrecht vertrapt wordt. De slotsom van het markant geschreven schriftstuk luidt: "Het is niet waar, dat de strijd tegen ons zoogenaamd militarisme geen strijd zou zijn tegen onze cultuur, 460 zooals onze vijanden steeds beweren. Zonder het Duitsche militarisme ware de Duitsche cultuur lang van den aardbodem verdelgd; om deze te beschermen is ze uit haar ontsproten in een land dat eeuwenlang door rooftochten werd geplaagd en uitgeplunderd als geen ander land. Het Duitsche volk en het Duitsche leger zijn één. Dit bewustzijn maakt heden ten dage 70 millioenen Duitschers zonder onderscheid van stand, 465 beschaving of partij tot broeders. Wij kunnen onzen vijanden de vergiftigde wapens van leugen en laster niet uit de hand wringen. Wij kunnen het slechts luide in heel de wereld verkonden, dat zij een valsch getuigenis tegen ons afleggen. Gij allen echter die ons kent, gij die tot nu toe in gemeenschap met ons het hoogste bezit der 470 menscheit hebt gekweekt en verzorgd, hoort ons aan, gelooft ons toch, gelooft toch dat wij dezen strijd tot het einde toe zullen voeren als een cultuurvolk, hetwelk de nalatenschap van een Goethe, een Beethoven, een Kant even heilig is als zijn huis en hard. Dat garandeeren wij u met onzen naam en met onze eer.

Vredelievend Deutschland.

Houston Chamberlain, de bekende in Engeland geboren schrijver over Duitsche cultuur, 475 getuigt in het eerste oorlogsnummer van het internationale maandschrift voor wetenschap, kunst en techniek van de vredelievendheid der Duitschers en hun keizer. Engeland, zegt hij, heeft den oorlog gewild, het heeft de vervreemding van Rusland in de hand gewerkt en Frankrijk zonder ophouden opgehitst. Dan verklaart hij: "Mij viel het geluk ten deel, Duitschers uit alle deelen des rijks en uit alle standen der 480 samenleving grondig te leeren kennen, van zijne majesteit den Keizer af tot den braven handwerksman, met wien ik dagelijks te doen had. Ik heb intiem kennis gemaakt met onderwijzers, geleerden, kooplieden, bankiers, officieren, diplomaten, ingenieurs, dichters, journalisten, ambtenaren, kunstenaars: nimmer heb ik een oorlogszuchtige, of liever gezegd oorlogslustige aangetroffen. In Engeland 485 daarentegen vond ik bij mijn laatste bezoeken aldaar in 1907 en 1908 overal een in waarheid schrikwekkende, blinde haat tegen Deutschland en een ongeduldige verwachting van een vernietigingsoorlog. De afwezigheid van ook maar de geringste animositeit tegenover andere volkeren is een opvallende karaktereigenschap van den Duitscher en wel van den Duitscher vooral. Ik wil maar alleen keizer Wilhelm noemen. Slechts hij 490 zou als enkel persoon een beslissende werking kunnen uitgeoefend hebben. Ik heb den keizer niet dikwijls, maar dan steeds onder gunstige omstandigheden ontmoet en wel buiten de hofetikette staande, onbeluisterd en in ongedwongen uitspraak. Nimmer heb ik een woord des monarchen buitenaf herhaald. Niet dat hij mij geheimen zou hebben toevertrouwd, maar omdat men nu eenmaal de mogelijke uitwerking van zulk een woord 495 van een man in zulk een publieke positie niet vooruit berekenen kan, en ook heden wil ik van dit principe niet afwijken, maar ik geloof zeker geen onbescheidenheid te begaan als ik zeg dat in deze markante persoonlijkheid twee trekken mij al bijzonder opmerkelijk voorkomen: als de dominanten van heel haar voelen, denken en handelen het diepe, zich nimmer verloochenend gevoel der verantwoording voor zijn God en hierdoor 500 eng en streng bepaald de energieke, despotische, ja als het niet paradox klonk de onstuimige wil, voor Deutschland den vrede te bewaren. Deutschland's macht, die aan zijn zorgen zooveel dankt, ware niet bestemd den oorlog op te roepen. Liever zou zij den slechtwillenden elementen den vrede opdringen. Zijne daden bewijzen dat toch. Want wanneer ook in de laatste tien jaren de situatie voor Deutschland een bijna 505 ondragelijke werd, en daarvoor zorgde Engeland waar het maar mogelijk was, hij was het, de Keizer, die steeds en immer weder den vrede herstelde. Niet alsof er in Deutschland iets als een "oorlogspartij" bestond (dat is een "Times" leugen) maar wel waren er van hun verantwoording bewuste staatslieden en soldaten, die terecht zeiden: wil Engeland en zijne trawanten tot elken prijs den oorlog, dan liever maar direct. 510 De keizer echter kon tegenover zijn God dat argument niet laten gelden. Hij stak het zwaard in de scheede terug. Geen enkele wensch, daarvan ben ik overtuigd, woog bij den keizer zwaarder dan deze, op zijn sterfbed te kunnen zeggen: ik heb voor mijn land onverbreekbaar den vrede weten te bewaren en de geschiedenis zal mij den vredekeizer noemen."

515

Pour le mérite.

BERLIJN, 2 [29?] Sept. (W. B.) De Keizer heeft den 22-jarigen garde-luitenant von der Linde de orde "Pour le mérite" verleend, de hoogste Pruisische militaire onderscheiding, sinds 1866 niet meer aan een subaltern officier geschonken. Ven der
520 Linde verdiende de onderscheiding door zijn drieste overrompeling van het fort Malonne, behoorende tot den vestinggordel van Namen, op 24 Augustus. In een brief aan zijn ouders geeft hij daarvan de volgende beschrijving. Ik moest met 500 man over het vrije veld op het fort lostrekken. Van alle kanten staarden mij de schietgleuven aan, waaruit het ieder moment losknallen kon en was dat niet het geval, dan kon ik nog
525 licht op een van de vele mijnen, die rondom verspreid lagen trappen. Onder alle officieren die zich als vrijwilligers aangemeld hadden, werd ik gekozen. Van mijn compagnie nam ik maar vier man mee en op zijn Indiaansch naderden wij het fort. Erin kon ik echter toch niet, omdat de groote brug over de gracht opgehaald was. Toen nu de commandant ons in het oog kreeg, maakte ik hem wijs dat een geheel regiment met
530 artillerie vlak bij in het bosch stond en dat het vuur onmiddellijk zou geopend worden, indien nog een minuut met de overgave getreuzeld werd. De commandant liet de brug neer, en wij betraden het zwaar versterkte fort. Ik liet ieder op zijn beurt aantreden, wij onderzochten ze, de wapens moesten ze in het fort achterlaten. Mijn vier mannetjes hadden het geweer in den aanslag. De commandant van fort Malonne reikte me zijn sabel. Daarna liet ik de Belgen zich in een hoek opstellen, opdat ze
535 zouden kunnen zien, wie er binnenkwamen, en ik nam met den commandant nog 5 officieren en 20 man gevangen (400 waren al van te voren gevlucht). Toen pas liet ik mijn compagnie oprukken! De gezichten van de officieren hadt ge moeten zien, toen ze achteraf ons geringe aantal bemerkten! De Belgische vlag haalden we neer. Mijn
540 makkers flikten als de drommel van een Belgische broek, een hemd en een roode Fransche buikband een Duitsche vlag aan elkaar, diewij heschen. Totdat de aflossing kwam moest ik het fort, dat absoluut onbeschoten was, bezet houden. Ik maakte 4 stukken van kaliber 21 centimeter buit, zoomede een aantal andere van kleiner kaliber, meer dan 100 geweren en pistolen, 500 granaten en vele duizenden
545 geweerpatronen. Eerst den volgenden morgen werd ik afgelost.

FRANKRIJK.

De vlucht uit Parijs.

Aan de "Frankf. Ztg." wordt uit Parijs gemeld, dat niet minder dan 40% der bevolking zich aan de kansen van een beleg zou hebben onttrokken. Volgens de bij de intendance, die de voedingregeling ter hand heeft genomen, ingekomen aangiften, bevinden zich nog
550 761.200 gezinnen in de hoofdstad, dat is 362.434 minder dan in het jaar 1911. Het getal ingezetenen, normaal 1.807.044, bedraagt op het oogenblik nog 1.026.307.

555 De Fransche Alpenjagers.

In een Duitschen veldpostbrief over de berggevechten in de Vogezen wordt verhaald van de Alpen-jagers, de elite-troepen van Frankrijk. De Alpen-jagers zijn prachtige groote en sterke gestalten, goed gekleed. Zij hebben stevige beslagen schoenen, slobkousen en wollen dekens. In hun donkerblauw uniform, met hun eigenaardige mutsen
560 zijn zij in de bosschen haast onzichtbaar. Hun wijze van vechten is eigenaardig; zij zitten in de boomen, vastgebonden achter een dekking van loof, zoodat zelfs het vallen der gesneuvelden hun stelling niet zou kunnen verraden. Zij schieten nog wanneer de troepen reeds onder hen door zijn getrokken. Wij moesten een boom omhakken, om de schutters te kunnen ontdekken. Onder het marcheeren krijgen wij
565 steeds van alle zijden geweervuur, zonder de vijandelijke soldaten te zien. Daarbij kennen de Alpenjagers den weg zeer goed en hebben zij zich overal genesteld. Alle wegen zijn versperd en ook de gevaarlijke voetpaden zijn onbegaanbaar. Daar de Alpenjagers over muildieren beschikken, kunnen zij hun berg-artillerie en mitrailleurs gemakkelijk bewegen. Verschillende hutten en holen verschaffen de
570 Alpenjagers beschutting; ook de levensmiddelen zijn daar. Daarentegen liggen de Duitsche landweermannen dag en nacht op den natten grond, zonder beschutting, want tenten kunnen in de nabijheid van den vijand niet opgeslagen worden. Wij hebben een vreeselijk onweder gehad, de bliksem sloeg in een compagnie en verwondde twee officieren. Er volgde een storm op, die zoo hevig was, dat wij niet op de beenen
575 konden blijven staan. Het dragen van kleeren of verkleeden is onmogelijk. Daarbij komt nog, dat men roode kruis-wagens of veldkeukens moeilijk 1200 M. hoog kan trekken. Onze bataljons vechten in de Vogezen voortdurend afzonderlijk. Nu eens is een berg door de Beieren, dan weer door de Franschen bezet.

580 Reims.

Men bericht ons: De Italiaansche bladen "Popolo Romano" en "Vita" leveren spottende

commentaren op de overdrijving waaraan kunstenaars zich schuldig maken ten opzichte van de "vernieling" der kathedraal te Reims. Kardinaal Lousson, aartsbisschop van Reims bevestigt ten volle het rapport van den Duitschen generalen staf. Daarmede
585 schijnt wel elke verdere aanval van grond ontbloot. De Paus is door Duitschland volledig ingelicht in dezen zin, dat de houding der Franschen zelven tot de beschadiging aanleiding heeft gegeven en dat de legers van den opperbevelhebber alles gedaan hebben om de kathedraal te sparen.

590 **Een tegenspraak.**

Officieel deelt het Fransche gezantschap te 's-Hage mede: Volgens een bericht, door de "Kölnische Zeitung" verspreid, en dat verstrekt is door een persbureau in het buitenland, zouden de Oostenrijksche forten aan den havenmond van Cattaro den 19den
595 September een groot Fransch oorlogsschip hebben vernietigd. De Oostenrijkers zouden een draadloos Fransch telegram hebben opgevangen, waarbij een aanval werd aangekondigd, die inderdaad op den bedoelden dag plaats had. Bij het eerste salvo zou een schip in den grond geboord zijn en zouden de andere zich overhaast verwijderd hebben. De Fransche minister van marine maakt bekend, dat het bericht geheel onjuist is en dat daarvoor geen enkele grondslag is te vinden. Op genoemden dag is geen enkel
600 Fransch schip door een Oostenrijksch projectiel getroffen.

ENGELAND.

Krupp's jacht prijs verklaard.

Via Basel wordt bericht: Het Engelsche prijzengerecht heeft besloten het jacht van
605 den heer Krupp von Bohlen-Halbach onder beslaglegging te laten. Het schip was indertijd voor de wedstrijd te Cowes naar Engeland gekomen.

TURKIJE.

Stemming in Turkije.

610 WEENEN, 29 Sept. (Wolffs speciale dienst.) De "Südslavische Korrespondenz" bericht uit Konstantinopel: Een door den Duitschen gezant geteekende verklaring aan de pers constateert dat, in strijd met de mededeelingen van Engelsch-Fransche zijde geen enkele plek Duitse grond in handen der Fransche troepen is. De verklaring beschrijft voorts den nederlaag der Russische legers in Oost-Pruisen. In België,
615 wordt gezegd, heerscht volkomen orde. Een in vele duizenden exemplaren verbrede speciale editie van het zeer in tel zijnde Arabische blad "Al Adel" schrijft: De Engelsche regeering heeft Egypte volkomen geïsoleerd, tracht het van elke verbinding met de buitenwereld af te snijden. Alle prins en aanzienlijken in den lande worden ten strengste bewaakt, velen bevinden zich in gevangenschap. Een aantal officieren,
620 die het Khalifaat trouw gebleven zijn, werden uit het Egyptische leger verwijderd. Indische troepen zijn naar Egypte overgebracht. Egypte, zegt het blad verder, behoort geheel en al aan Turkije. Engeland, dat de grootste vijand is van den Islam, dient het te ontruimen.

625 **De sluiting der Dardanellen.**

KONSTANTINOPEL, 29 Sept. (W. B.) De havendirectie deed officieel mededeeling van de sluiting, met ingang van hedenochtend vroeg, der Dardanellen, op grond van de
630 gebleken noodzakelijkheid van dezen maatregel. Geen schip zal de straat kunnen binnenloopen of verlaten.

CANADA.

Kolonel Hughes.

635 MONTREAL, 29 Sept. (Reuter.) Kolonel Hughes spreekt het bericht tegen dat hij zou zijn afgetreden als minister van oorlog om naar het front te kunnen gaan met de Canadeesche troepen.

Hulp uit Canada.

LONDEN, 29 Sept. (Reuter.) Uit Ottawa wordt gemeld, dat het contingent der Franschen
640 in Canada voor het geallieerde leger 5000 man sterk zal zijn.

ZUID-AFRIKA.

Botha aan het woord.

645 KAAPSTAD, 29 September. (Reuter's bijzondere dienst.) Botha hield een rede tot zijn Transvaalsche medeburgers, waarin hij de houding der regeering ten opzichte van den oorlog verklaarde. Zuid-Afrika, deel uitmakend van het Britsche rijk, was ook een deel der oorlogvoerende machten. Het was onzin te spreken van de neutraliteit van Zuid-Afrika, want wat wanneer een Duitsch oorlogsschip Durban binnenliep en zich op

die neutraliteit beriep? Botha bezwoer de Zuid-Afrikaanders de regeering te steunen. Hij bezat inlichtingen omtrent de Duitsche ambities met Zuid-Afrika die hun de haren te berge zouden doch rijzen. De Keizer wilde voor het nageslacht doorgaan als een tweede Napoleon. Hij zag in Zuid-Afrika een geschikte plek voor het surplus der Duitsche bevolking. Verder zeide Botha dat de Unie medezeggenschap zou krijgen in de beschikking over Duitsch Zuid-West Afrika. Hij bracht zijn gehoor in geestdrift bij de herinnering aan wat Holland, België en Frankrijk deden voor de Boeren in den Zuid-Afrikaanschen oorlog, en stelde dit tegenover Duitschlands volstrekke vijandelijkheid toen het getij verliep. Er was onder den Keizer geen vrijheid mogelijk. Botha beweerde dat de Duitschers het eerst het grondgebied der Unie geschonden hadden. Maar dat deed niet ter zake. De hoofdzaak was, dat Zuid-Afrika was in oorlog en zijn plicht moest doen.

660

Nederland en de oorlog.

Brieven voor België.

Talrijke Nederlanders richtten tot de Belgische legatie te 's-Gravenhage brieven om deze aan hun families te Brussel door te zenden. De legatie laat weten, dat zij tot haar groote spijt zich in deze dagen niet met zulke transmissies kan belasten.

665

Staat van beleg.

De *St. Ct.* No. 229 geeft eenige verbeteringen aan in het Kon. Besl. van 26 Sept. (*St.bl.* No. 463) betreffende de afkondiging van den Staat van Beleg in enkele kustplaatsen. Onder de prov. Groningen moet, inplaats van: "Kantens (voor zooveel betreft het onderdeel Rottum)" gelezen worden: Warffum (voor zooveel betreft het onderdeel Rottumeroog).

670

Schietoefeningen.

Ter voorkoming van noodeloze ongerustheid, wordt bericht dat door batterijen van het 2e Regiment Veld-Artillerie op 6, 7, 9 en 10 October a.s. schietoefeningen zullen worden gehouden op het Artillerieproefveld langs het zeestrand ten Noorden van Scheveningen.

675

Vergoeding wegens kostwinnerschap.

De minister van oorlog heeft bij brief van 26 dezer aan de burgemeesters medegedeeld, dat indien aan een militieplichtige, ter zake van wiens verblijf in werkelijken dienst vergoeding wordt genoten, tijdelijk verlof wordt verleend voor een tijdvak van vier achtereenvolgende dagen of minder de vergoeding mag worden uitbetaald ook over die verlofdagen. Wordt het verlof echter verleend voor den tijd van vijf of meer achtereenvolgende dagen, dan mag de uitkeering van vergoeding over den verloftijd niet plaats hebben.

685

Uitvoer van suiker.

Onder verwijzing naar de circulaire der door den Minister van Handel, Landbouw en Nijverheid benoemde commissie in zake de export van Beetwortelsuiker uit de campagne 1914-1915, deelt de Amsterdamsche Liquidatiekas mede: dat bij elke levering van 500 zakken beetwortelsuiker (zoowel op de geregistreeerde als op de nog te registreeren contracten) moet gevoegd worden een certificaat A, houdende verlof tot uitvoer van 90 zakken ruwe beetwortelsuiker, en een certificaat B, houdende verlof tot uitvoer van 210 zakken in geraffineerden toestand, zooals nader in bedoelde circulaire is omschreven.

695

BINNENLAND.

TWEDE KAMER.

Spoorweg van Roermond naar Vlodrop.

Ingediend is door de regeering een wetsontwerp tot toekenning van een renteloos voorschot van ten hoogste f100,000 uit 's Rijks schatkist ten behoeve van den aanleg en het in exploitatie brengen van een spoorweg van Roermond naar Vlodrop. Ter toelichting zegt de minister van waterstaat dat door de Centrale Limburgsche Spoorweg (Stoomtramweg) Maatschappij, gevestigd te Roermond, concessie en een renteloos voorschot uit 's Rijks schatkist is gevraagd voor den spoorweg van Roermond naar Vlodrop. Deze 13 K.M. lange spoorweg zal in Roermond in aansluiting gebracht worden met den bij genoemde maatschappij in aanleg zijnden spoorweg van Roermond naar de Belgische grens bij Kessenich, met welken spoorweg de thans voorgenomen nieuwe verbinding een geheel uitmaken en verdor loopen zal door de gemeente Melick-Herkenbosch, St. Odiliënberg, Posterholt en Vlodrop. De totale kosten van aanleg en in exploitatie brengen zijn door de maatschappij geraamd op f300,000. Ter bestrijding

705

710

715 van de kosten zal het aandeelenkapitaal van de maatschappij worden uitgebreid met
f200,000, waarin tot dat bedrag zal worden deelgenomen door de provincie Limburg
(75,000); de gemeenten Roermond (f70,000), Melick-Herkenbosch (f5000); St.
Odiliënberg (f17,500); Posterholt (f15,000) en Vlodrop f27.500). Bij toekenning van
het thans voorgestelde rentelooze voorschot van f100,000 zal de aanleg van de lijn
720 dus verzekerd zijn. Het ingestelde onderzoek heeft – zegt de minister – aangetoond,
dat de uitgebreide onderneming, omvattende de lijnen Roermond-grens (Kessenich) en
Roermond-Vlodrop, levensvatbaar is te achten. Trouwens, het feit, dat uitsluitend
provincie en gemeenten aandeelhoudsters der maatschappij zullen zijn, geeft, zegt de
minister, genoegzamen waarborg, dat de exploitatie bij voortduring verzekerd zal
725 zijn. Door den ontworpen spoorweg wordt weder eene van het groote verkeer afgesloten
landstreek, met eene over het algemeen landbouwende bevolking, verbonden met
Roermond, alsmede, door tusschenkomst van de lijn Roermond-grens (Kessenich), met het
groote spoorwegnet en over de lijn Kessenich-Maeseeyck met laatstgenoemde plaats en de
daar samenkomende spoorwegen. Ook bestaat een omvangrijk verkeer van
730 bedevaartgangers, waaronder vele Duitschers, naar de bedevaartplaats Kapel in 't
Zand, aan welk verkeer de nieuwe verbinding eveneens dienstbaar kan worden gemaakt.

WETENSCHAP.

Leuvensch Boekenfonds.

735 Het Nederlandsch Correspondentiebureau voor Dagbladen meldt: Naar men ons mededeelt
heeft zich een commissie gevormd bestaande uit: mr. R. Fruin, Algemeen Rijks-
Archivaris te 's-Gravenhage, voorzitter; mr. M. I. Duparc, Referendaris bij het
Departement van Binnenlandsche Zaken te 's-Gravenhage, penningmeester; dr. J. Kalf,
secretaris der Rijkscommissie tot inventarisering en beschrijving van de Nederl.
740 Monumenten van Geschiedenis en Kunst, te 's-Gravenhage; prof. dr. W. Martin,
buitengewoon hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden, directeur van het
Koninklijk Kabinet van Schilderijen (Mauritshuis) te 's-Gravenhage; prof. dr. B. G.
de Vries, buitengewoon hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden, bibliothecaris
der Universiteitsbibliotheek te Leiden; dr. M. P. Rooseboom, secretaris van den
745 Nederlandschen Oudheidkundigen Bond te 's-Gravenhage, 1ste secretaris; mr. J. A. G.
Verspijck Mijnsen, secretaris der Vereeniging "Die Haghe" te 's-Gravenhage, 2de
secretaris, met het doel om zich te wenden tot alle Nederlanders en Nederlandsche
instellingen van wetenschap en kunst om, nu de oude Academiestad Leuven door een zoo
wreed lot getroffen en daarbij de bibliotheek vernield is, zich nu bereid te
750 verklaren, na den oorlog boeken uit hunne eigen bibliotheken en exemplaren der door
hen geschreven of uitgegeven werken af te staan. De commissie, welke den naam draagt
van "Leuvensch Boekenfonds" heeft zich tot een 70-tal personen uit de
wetenschappelijke litteraire en kunstwereld in den lande gericht om adhaesiebetuiging
met ook hiervan vóór 5 October mededeeling te doen. Het aanvankelijk plan bestond om
755 van de instelling van deze commissie geen mededeelingen te doen, alvorens de
adhaesiebetuigingen waren ingekomen, ten einde ook te gelijkertijd zulks te
publiceeren. Nu evenwel blijkt dat in de "Figaro" voor zoover Frankrijk en Engeland
betreft reeds oproep in gelijken zin als door de commissie bedoeld, is geschied, kwam
het wenschelijk voor dat die mededeeling reeds thans geschiedde. Wij hopen er later
uitvoeriger op te komen. Wij vernemen dat het voornemen bestaat om den oproep ook te
760 richten tot alle bekende personen, vereenigingen, bibliotheken enz. in die landen,
welke niet bij den oorlog betrokken zijn.

Laatste Berichten.

Een nieuwe M'bret.

765 Uit Zürich ontvangt de "Köln. Ztg." het bericht, dat volgens een telegram uit Milaan
de Albanische Senaat na een beraadslaging van twee dagen den zoon van den vroegeren
Sultan van Turkije Abdul Hamid, Burchan cd Din Effendi, tot vorst van Albanië heeft
gekozen.

De economische beteekenis van den oorlog.

770 In het jongste nummer van den "Economist" wijdt prof. Verrijn Stuart een beschouwing
aan bovengenoemd onderwerp. Hij meent dat aan den oorlog niet alle productieve
beteekenis is te ontzeggen, zij het ook dat deze zich richt op het verkrijgen van
producten van ideëlen aard, als: verdediging der nationale eer, of uitbreiding van
775 macht, verzekering van eigen neutraliteit. Meer dan een spelen met woorden is dit
o.i. niet. Wat de stoffelijke gevolgen van den oorlog betreft, wijst de schrijver op
de verschillende factoren van productie-beperking en kapitaalvernietiging. Hij meent
dat verschillende dezer factoren zeer lang zullen nawerken. Zoo zullen bestaande
handelsrelaties voorgoed verbroken worden en nieuwe in de plaats moeten worden

780 gezocht. Dit beteekent een verzwaaring van de voorwaarden waarmede het bedrijfsleven
in de toekomst heeft te rekenen. Ook de verzwakking der kapitaalcracht zal zich lang
doen gevoelen, daar door de regeeringen een zeer ruim beroep op de ingezetenen zal
moeten worden gedaan tot dekking der oorlogskosten etc., zoodat voor productieve
785 doeleinden veel minder geld beschikbaar zal zijn. Toegenomen kapitaalbehoefte zal
derhalve samengaan met verminderden kapitaalvoorraad. Hier krijgt men te doen met wat
een ernstig cultuurgevaar schijnt. Immers moet de genoemde verandering op de
kapitaalmarkt een wijziging in de onderlinge waardeverhouding der beide productie-
factoren, kapitaal en arbeid, en derhalve een verandering in den deelingsvoet van het
790 maatschappelijk inkomen tot gevolg hebben. Stijgt de kapitaalrente, dan zal het loon,
aldus prof. Verriijn Stuart, dalen. Zulk een daling der geldloonen acht hij na den
oorlog hoogst waarschijnlijk, daling, die dan met prijsstijging der goederen gepaard
gaande, de belanghebbenden dubbel en pijnlijk zal treffen. Een periode van veel
onrust op de arbeidsmarkt staat dus, naar hij vreest, te wachten. Ten deele zal zulk
795 een loondaling haar eigen correctie medebrengen, doordien zij de mogelijkheid zal
scheppen om werken die wegens de duurte van het kapitaal bij behoud van den ouden
loonstandaard ongedaan zouden moeten blijven, economisch mogelijk te maken en zoo de
behoefte aan arbeid te doen toenemen. Voorts zal door zuinigheid en besparing nieuw
kapitaal gevormd moeten worden. Men moet zich echter volgens de meening van prof.
800 Stuart van meet af doordringen van het besef, dat men een overgangperiode tegemoet
gaat, gedurende welke het kapitaal een grooter, de arbeid een kleiner belooning dan
voorheen zal ontvangen.

La Corona (Koninklijke-Shell-groep).

805 De directie der Petroleum-Maatschappij "La Corona" deelt ons mede, dat een (door
sommige bladen) uit "Wallstreet Journal" overgenomen bericht betreffende het in brand
staan van haren grooten put in Mexico geheel in strijd is met de werkelijkheid. Ook
van eenige berichten omtrent brand in het Topila-veld is haar niets bekend.

3% Deutsche Rijksleeningen en 3% Geconsolideerde Pruisische Staatsleeningen.

810 Wij vernemen, dat de coupons van bovengenoemde leeningen als gewoonlijk betaalbaar
zijn bij de Amsterdamsche Bank en de heeren Lippmann, Rosenthal & Co. De coupons
moeten hij de aanbieding vergezeld gaan van de Hollandsch gezegelde stukken en een
lijst, door den eigenaar onderteeekend, houdende de verklaring, dat sedert 31 Juli
1914 de stukken onafgebroken het eigendom zijn geweest van personen, die niet
815 gedomicilieerd zijn in landen, welke met Duitschland in oorlog zijn.

OCHTENBLAD. Tweede Blad.

Krijgsgevangen op s.s. "Gelria".

820 (Van onze bijz. correspondent in Spanje.) Falmouth, 20 Sept. Er is voorloopig nog
niets aan te doen: *Britania rules the waves*. De Franschen helpen het daarin een
beetje, doch, als men dan toch in handen van een der beide marines vallen moet, dan
maar liever in die der Engelsche. Aan "er tusschen door komen" – die duizendste kans,
die zoovele Duitschers wagen – is geen denken. In den nacht van Donderdag 16 op
825 Vrijdag 17 zat de "Gelria" tusschen vijf oorlogsschepen die hun zoeklichten op de
mooie prooi wierpen, en om half vijf was er al gehoorzaam geluisterd naar het bevel
"stoppen" van H. M. S. "Goliath", en was er al een sloep met twee officieren en een
adelborst aan boord gestuurd. Joviale, gemoedelijke menschen, die iedereen, de
830 Duitschers niet uitgezonderd, voorkomend behandelden, doch die er eerlijk gezegd
eerder als zeeroovers dan als marine-officieren uitzagen. De beide officieren
behoorden tot de R. N. R. de reserve – een was kapitein van een Union Castle Liner –
de adelborst was vijftien jaar oud en vertelde, dat hij zelfs een collega van
veertien jaar aan boord had. Vuil als de heeren waren! Ze vertelden van hun leventje
aan boord, waar ze juist een bed en een waschtafeltje hebben, meer niet, zelfs niet
835 eens een stoel; hoe ze op hun ouden kruiser (die anders juist dit jaar buiten dienst
gesteld ware geworden) nu reeds een dag of veertien niet uit hun kleeren geweest
waren en niet eens tijd gehad hadden om zich te wasschen. Het was den heeren aan te
zien! De revolvers hingen aan een uitgerafeld koordje, de eens witte dassen leeken
wel kinderluiers en alleen aan de energieke gezichten kon men nog zien, dat men met
840 gentlemen te doen had. Dan kan men zich zeker ook wel voorstellen hoe de matrozen er
uitzagen, die beneden aan de valreep in een sloep lagen op de woelige golven te
dobberen: om ze met geen tang aan te pakken!
Op de commandobrug duurden de conferenties den heelen morgen; er werd geseind met de
"Goliath", de aan boord aanwezige Duitschers moesten boven komen en eindelijk werd de
845 "Gelria" bevolen de "Goliath" te volgen. Waarheen werd niet verteld; men hoopte, dat

het Plymouth zou zijn doch die oorlogshaven mochten wij blijkbaar niet van te dichtbij zien en we werden maar steeds westelijker gevoerd totdat 't bleek, dat wij in Falmouth de geneugten van het opvarenden zijn van een boot van een klein neutraal land mochten genieten. Tegen den middag passeerden wij een land- en lotgenoot, de "Pollux;" van de K. N. S. M. en werden wij door de officieren der "Goliath" overgeleverd aan de militaire autoriteiten van Falmouth. De zeeofficieren, die tot nu toe niet veel tijd voor ons overgehad hadden, debatteerden nu een beetje met de passagiers en vertelden dezen – die meestal sedert haast een maand geen nieuws van den oorlog gehoord hadden (sedert Vigo was zelfs, op bevel der Engelsche autoriteiten, de draadlooze telegraphie afgebroken – frisch vooruitzicht in geval van een scheepsramp) – hoe het er nu mee stond. Het zelfvertrouwen en optimisme van deze zeelieden laat niets te wenschen over. De Duitsche vloot? Ze wachten op haar, komt ze eens naar buiten dan: pang! een harde klap van twee breede zeemannshanden op elkaar en de luisteraar kan zich voorstellen hoe daartusschen heel die vloot platgeslagen is. De vredesvoorwaarden? Juist zóó, dat het uit is met alle oorlogen. Geen forten meer aan de Russische grens, geen forten meer aan de Fransche grens, geen *German fleet any more* en België alle gebroken ruiten dubbel en dwars vergoed. Dan, zoo er tusschen door, verwonderd tot den aanwezigen Hollander: "Maar, alle duivels, waarom vechten jullie niet met ons mee? De Duitschers zijn *done with*, hebben te hoog gespeeld en verloren, waarom niet onze zijde gekozen?" Dat men niet meevecht als de vijand reeds zoo goed als vernietigd is, vindt een Engelschman zeker al heel erg vreemd en een bewijs van absoluut gemis aan practical sense. De zeeofficier bewondert de "Gelria", laat zich zijn lunch, in een luien stoel, in de heldere ruime eetzaal, smaken en blijft de gemoedelijkheid zelf, ook als de Hollander hem zoo langs zijn neus weg vraagt of ze eigenlijk niet beter deden de Duitsche vloot te gaan opzoeken dan weerlooze neutrale booten zegevierend naar Engeland op te brengen onder het voorwendsel, dat er koffie in zit. Maar dat is *impossible*, er zijn te veel mijnen om Helgoland en Kiel, ze moeten wachten tot de *Germans* naar buiten komen om dan het pang-systeem toe te passen. Of het Fransche en Engelsche landleger dan soms niet tegen mijnen en forten vechten moet?

Maar dat is *not the same*. Het gaat veel te mooi zoo. Er zijn nog wel een paar Duitsche kruisers rondzwerfend, maar die zullen gauw genoeg, bij gebrek aan steenkolen, achterhaald worden en dan kan de heele Engelsche vloot alle *Germans* en voor *Germany* bestemde goederen opbrengen en het land verstikken... waarom of wij daar eigenlijk niet aan meededen? Dan hadden wij ook al dien last niet van nu, dan konden onze schepen rustig hun reis vervolgen... en dan behoefde Engeland niet al zijn achterbuurten af te zoeken naar vrijwilligers en konden de Dutch nog wat voor Old England vechten *isn't it*? Maar bij zoo'n aanvulling van luitenants woorden lacht hij alleen alsof hij zeggen wil: de hoofdzaak is dat jullie meevechten, met of tegen ons, net zooals jelui willen. *Britania rules the waves*: wie tegen haar is gaat de zee af en wie voor haar is spaart haar de moeite van *volunteers* bij elkaar te scharrelen. Inmiddels waren er Engelsche couranten aan boord gebracht en als hongerige wolven verslond men het nieuws en wij kregen zoowaar enkele Handelsbladen terug, die wij voor de reis meegenomen hadden en die, nadat wij een kwartier aan boord waren, met middelpuntvliedende kracht uit onze zakken gevlogen waren tot boven in de kajuit van kapitein Doeksen en tot beneden in de stookplaatsen. De Duitsche mijnheer, die in Mozambique een passagebiljet kocht naar Hamburg, en ziek werd en een goeden dag het schip voelde vastleggen, opstond en tot zijn verbazing constateerde, dat het in Hamburg zoo warm was... om te vernemen, dat hij in Pernambuco was; de andere, die van Zuid-West-Afrika naar Hamburg ging op een Woermann-boot en door de oorlogsverklaring naar Rio de Janeiro gejaagd werd om thans, twee maanden daarna, in Falmouth de eerste krant te krijgen, die hij lezen kon, al die menschen verslonden *Times* en locale bladen. Maar als ze dan zagen, dat die locale bladen het sensationeele nieuws brachten, dat door H. M. S. "Goliath" de "Gelria" was "buitgemaakt", dat dit schip, waarop "tachtig Duitschers met valsche passen vervoerd werden en dat oorlogscontrabande vervoerde" reeds was prijsverklaard, dan dachten ze wat ze nu wel moesten gelooven van het nieuws van het oorlogsterrein en van Duitschland, als het locale nieuws al zoo'n nonsens was.

Den heelen Zaterdag werden de opvarenden op Duitsch-zijn onderzocht. In den voormiddag werden degenen, die hun vijand-zijn niet ontkenden, op een bootje geladen. De Engelschen werden daarbij alleronsympathiekst naarstig geholpen door een bende half-woeste Belgische passagiers, die het heele schip doorzochten naar Duitschers, elken Engelschen soldaat tot zijn verbazing "*God zaaf de King*" toebrulden en die zelfs in de tweede klasse niets minder dan een incognito reizenden prins van Hohenzollern meenden ontdekt te hebben. Er was een Brusselaar bij, die, onder het luidkeels brullen van "*à bas les barbares*" en "*vive la civilisation*", het heele schip

915 doorzocht en die, toen hij alle Duitschers bij elkaar zag staan om weggevoerd te worden, vroeg om "*un fusil*". Of de bedoeling was, dat den Duitschers dan ook een geweer gegeven zou worden, vertelde hij er niet bij. Gelukkig verstond haast niemand het taaltje dat door deze "heeren" en "dames" uitgestooten werd; het was België op zijn allersmalst.

920 Voor de Engelsche artillerie-officieren, die de taak hadden bemanning en passagiers aan een verhoor te onderwerpen, daarentegen niets dan lof. Het was wel heel hard vaders te zien wegvoeren van moeders en kleine kinderen, die op de boot achterbleven, doch of het vrouwenhart niet gauw getroost is bij de gedachte, dat gevangen zijn duizend maal veiliger is dan mee moeten vechten? Eenigen last veroorzaakten de Braziliaansche Duitschers, van wie een verklaring gevergd werd, dat ze zich verbonden niet tegen Engeland, België of Frankrijk de wapens te zullen opnemen. Maar al belooft men ons, dat men ons aan land zal laten gaan, al brengt men ons pakken couranten, dat 925 neemt niet weg, dat wij kalm hier vastgehouden werden, totdat onze regeering officieel heeft doen weten, dat de lading koffie en het bevroren vleesch, die de *Gelria* in heeft, uitsluitend voor Nederland en niet voor doorvoer naar Duitschland bestemd is. En op dat telegram wachten wij met smarte en kijken naar de Cornwall riviera" en naar de Duitsche schepen, die nog steeds binnengebracht en de rivier 930 opgesleept worden door den een of anderen aftandschen kruiser en vreezen het ergste voor den duur van de onderhandelingen, die wel eens ellendig diplomatiek-lang konden duren.

22 September.

935 De Londensche correspondent voelde zich na het uitbreken van den oorlog eerst echt eilandbewoner. Maar wij zijn thans eilandbewoners in het kwadraat. Wij vormden gisteravond zelfs een heele Nederlandsche eilandengroep: daar lagen in den prachtige mond van de Fal: de "*Gelria*", de "*Rijndam*", de "*Pollux*" en een Hollandsche petroleumboot. Wij konden elkaar met stentorgeluid wel wat verwenschingen aan het adres van Engeland toeroepen, doch elkaar bezoeken was verboden. Niet dat de 940 Engelschen niet heel lief voor ons zijn, integendeel. De artillerie-kapitein – *aliens officer* – is de voorkomendheid zelf, hij komt met ons eten, brengt zelfs vrouw, kinderen en heele familie mee en praat allervriendelijkst tot zelfs met de *mensur*-gekorvene "*Brazilianen*"; onze Engelsch-Hollandsche consul inviteert ons op boottochtjes langs de prachtige, vrucht-beladen boorden van de Fal, doch als wij zin 945 in al dat mooie fruit krijgen, dan wordt er naar den wal geschreeuwd en moet er op 't water ingekocht worden want aan land mogen wij slechts met speciale toestemming. En zelfs met die speciale toestemming, die slechts aan onverdacht neutralen en bevriende nationaliteiten gegeven wordt, is men niet veilig voor de acute spionitis der Engelsche kustbewoners, zooals enkele heeren konden bemerken, die nauw aan land 950 gestapt, al naar het politiebureau gebracht werden, omdat ze wel beweerden Dutch te zijn, doch *you never could know*. Wij wachten inmiddels nu reeds sedert vier volle dagen op de verklaring der Nederlandsche regeering, dat onze lading in Nederland blijven zal. Wij sputteren hard, wij vallen onzen Engelschen gevangenenbewaarder hard en krijgen dan steeds het lakonieke antwoord: "*you complain to your government, why don't they answer*".

955 Zoo'n berichtloos in een haven dobberende cosmopolis is anders wel aardig. De Duitschers, te oud om gevangen genomen te worden, lezen kalm het nieuws van al hun verloren koopvaarders en hulpkruisers en zeggen: "*die werden ja nachher doppelt in Rechnung gestellt*", en als een Engelschman, krachtbewust, weer eens uitgelegd heeft hoe ze Duitschland zullen verstikken tot vrede dwingen, dan zegt de Duitscher, dat de 960 heeren wel anders spreken als in het najaar, als de avonden vroeger invallen, de Zeppelins eens wat over Londen gezworven hebben. Iedereen weet nieuws aan boord. De duivel moge weten waar ze het vandaan halen! Waarom wij niet weg mogen? Engeland zoekt ruzie met ons; er gaan dezer dagen troepentransporten naar Frankrijk, de 965 Engelsche regeering wil oorlog met Nederland neen, de oorlog is reeds verklaard: de mannen gaan krijgsgevangen, de boot wordt prijs verklaard... Dat is geen mop; ik zou u bewijzen kunnen bijbrengen, kunnen vertellen van genomen maatregelen! Maar toen men juist zoo goed als zeker was, dat de oorlog verklaard was – waarom mocht er anders niet meer getelegrafeerd worden, waarom weigerde de post brieven voor Holland, enz.? 970 – toen hoorden wij een gejuich opgaan op de "*Rijndam*". Tegelijkertijd, dat daar de ankers geheven werden, stak ook de Hollandsche petroleumboot in zee. Wij vernamen, dat de "*Rijndam*" van Queenstown vertrokken was, na vier dagen daar vastgehouden te zijn, met alle papieren in orde en dat het een stommitieit van een Engelsch oorlogsschip geweest was, haar nu nog eens naar Falmouth op te brengen.

975 Van de "*Rijndam*", waar vroolijkheid heerschte, zong men ons treiterende liedjes toe: "Ga je mee, ga je mee naar de Amstelstad, enz." Doch in ieder geval maakte dat vertrek een eind aan het mooie oorlogsverhaalen begon men weer meer te gelooven aan

de woorden van den douaneofficier, die onze snelle regeering alle schuld gaf. "Maar, sir, dat neemt toch niet weg, dat je met koffie nu juist niet het best oorlog kunt voeren. Denkt u misschien, dat de *Germans* gedwongen zullen zijn de wapens neer te leggen als ze geen koffie meer hebben?" Doch dan kijkt de Brit ineens nijdig, broemt iets van "the teatotalers may" en verdwijnt. Den tijd doodend in het lekkere zonnetje, kijken wij naar de heerlijke boorden van de Fal, lezen Lloyd George's speech over wat er van de wereld worden zou als Engeland niet zoo edelmoedig en zelfopofferend voor het van waarde blijven van de internationale tractaten zorgde en niet zoo verontwaardigd ten strijde trok als er de neutraliteit van een klein land geschonden werd... en voelen aan den lijve de practische toepassing van al die mooie theorie. Onze woeste Belgen zwaaien zegevierend met de geïllustreerde dagbladen, waarin kieken van de door de Duitschers achtergelaten champagne- en drankflesschen, en het woord "Huns" is niet van hun mond. De "moderne Hunnen" kijken steeds nijdiger en dreigender naar de mooie kust en kauwen, om zich te kalmeeren, maar hoopvol op het reddingbrengende woord "Zeppelin". Het land in heeft iedereen.

25 September.

Er zijn teekenen, die op een naderend vertrek wijzen; waarom zouden de autoriteiten anders sedert gisteren verboden hebben ons couranten aan boord te bezorgen? Gisteren mochten wij voor het laatst aan wal. Het was voor Engeland misschien beter geweest als men ons heelemaal geïsoleerd gehouden had, want wat wij en wat de Noord- en Zuid-Amerikaansche Duitschers van het militaire Engeland hoorden en zagen was niet onverdeeld gunstig, verre van daar. Men was zelfs zoo voorkomend om de vertegenwoordigers der neutrale pers aan boord mee te nemen naar het kamp waar de Deutsche krijgsgevangenen ondergebracht worden in afwachting dat zij doorgestuurd werden naar Newbury en Dorchester. Wij mochten zelfs vrij met hen spreken en wij kunnen slechts getuigen, dat de vijanden, de "*Germhuns*" zooals ze hier geheeten worden, allernetjst gehuisvest en volgens eigen verklaring ook behandeld worden. Doch de eigenares van een sigarenwinkel, die zich in bijzijn van twee Engelsche officieren heftig beklaagde, dat het een schandaal was, dat de beastly *Germans* warme dekens kregen en dat de Engelsche soldaten moesten koude lijden omdat ze geen dekens en geen warme sokken konden krijgen, kreeg slechts als troost van een der officieren "dat dit de soldaten harden zou." Het is waar, de Engelsche militair is gemoedelijk. Wandelend op de bergen om Falmouth, kwamen wij tot onzen schrik op terreinen met loopgraven en verschansingen en wij trokken snel terug alvorens de soldaten, die wonderbaarlijke kunstgrepen met hun geweren aan elkaar leerden, ons konden lastig vallen.

In conversaties met Engelsche officieren, o.a. met een 20-jarigen eerste-luitenant, die gisteren met 7000 man uit Falmouth naar Frankrijk vertrok, blijkt dat de zelfbewustheid van het expeditieleger desnoods nog grooter is dan dat der zeelieden. In de couranten doet men erg opgetogen over de prestaties van de bondgenooten, doch in particuliere conversaties doet men zelfs geen moeite om de inwendige overtuiging: dat alles eigenlijk van het Engelsche leger afhangt, te verbergen. De Engelschman lacht en schertst en neemt de zaak heelemaal niet zoo ernstig: die schertsende toon van jongelui die binnen enkele dagen misschien reeds in die gruwelijke hel zullen staan zou bewonderenswaardig zijn, als niet uit alles bleek, dat ze absoluut onbewust zijn van wat hun te wachten staat: "*our men saw worse in the colonies*". Wij hebben slechts één keer dien goeden zin kunnen verstoren. Dat was toen wij de waarschijnlijkheid opperden, dat die bom in Maastricht door een Engelsch aviateur, bij vergissing, geworpen was. De officier werd wit nijdig en zelfs heel onbeleefd: alsof ze met ons dit-en-dat apenland wat te maken hadden en alsof een Engelsch gentleman ooit een bom zou gooien op een open stad. Die *atrocities* lieten ze over voor de *Germhuns*.

27 September.

Eindelijk is dan de vertrekvlag geheschen; wij mogen straks huiswaarts, de "Pollux", de "Sloterdijk" en nog een klein Nederlandsch vaartuig achterlatend in de baai van Falmouth, waar men ons de laatste dagen als volslagen gevangenen behandelde: geen mensch mocht meer aan wal gaan, geen Engelsche courant mocht meer aan boord komen! Vooral die laatste maatregel van de Engelsche autoriteiten had aan boord veel kwaad bloed gezet, doch men is, volgens onzen consul, in Londen bang, dat de Duitschers uit die couranten de positie van Engelsche troepen te weten mochten komen en daarom was strikt bevel gegeven geen schip, dat naar het continent kon gaan, van couranten te voorzien. Maar de papieren van de "Gelria" zijn nu eindelijk, na haast tien dagen, in orde bevonden en toekomstige reizigers van Zuid-Amerika weten nu toch, dat de booten van onzen Lloyd wel veel mooier en geriefelijker zijn dan die van de Royal Mail, doch dat wie haast heeft en geen kans wil loopen een tijdje gevangen gehouden te worden een Engelsch schip moet nemen. De eenige troost voor de passagiers is, dat ze op die

manier ten minste een beetje aan hun hoge passagekosten gekomen zijn.

1045

DEAL, 28 Sept.

Negen dagen hebben wij liggen kniezen in Falmouth om de papieren van de "Gelria" in orde te krijgen. Negen dagen hebben de heeren in Londen tijd gehad om die nu eens piekfijn in orde te maken. Doch ze vergaten tevens er voor te zorgen, dat den oorlogsschepen, die voor de Noordzee politiedienst verrichten, medegedeeld werd, dat die papieren nu ook in orde waren. Want in deze vriendelijke tijden, dat Britania de golven beheerscht, is het absoluut niet voldoende, dat die papieren werkelijk in orde zijn. Dat hebben wij tot onze verwondering en ergernis heden ondervonden. Wij hadden gisteren, ter hoogte van Eddystone, reeds een komiek incident gehad, met een erg dienstklopperige torpedoboot, de "Sunfish", die ons gebod te stoppen en die naast ons kwam liggen, zijn drie kanonnen doorlopend op ons gericht. De dames en kinderen op dek schenen haar argwaan niet weg te nemen. Zoolang de officier tenminste aan boord was, bleef men de drie kanonnen gericht houden en naast elk kanon stond een mannetje met een lang projectiel, als een baby in zijn arm, voor het geval de "Gelria" aan die drie pillen niet genoeg gehad mocht hebben en nog tegenstand mocht bieden. Ons bleek ook, dat niet alle Engelsche marine-officieren beleefde menschen zijn; in afwijking met de vorige officieren, was die van de "Sunfish" het zeker niet. Misschien echter was de man nijdig om de hilariteit, die zijn vuur-voorbereidselen op onze vredelievende en vroolijke opvarenden maakten.

1050

1055

1060

1065

1070

1075

1080

1085

Maar, enfin, deze voorzichtige, ofschoon onbeleefde zeeofficier nam ten minste nog genoegen met het stelletje paperassen, waar men in Londen negen dagen over gewerkt had. En zoo deden de bevelhebbers der zeven andere oorlogsbodems, die ons tot Dover aanklumpten of riepen. Om half zeven hedenmorgen hadden wij daar al een loods aan boord genomen en stoomden wij hoopvol het Kanaal uit. Maar om zeven uur was het mis. Ter hoogte van Deal werden wij gestopt en kregen wij zelfs order voor anker te gaan liggen naast een heele collectie lotgenooten, waaronder de "Oranje", die echter spoedig weg mocht; feitelijke moeilijkheden voor een Noordwaarts stoomen bestonden er dus niet en onze papieren waren in orde. Doch de twintigjarige officier, die aan boord kwam, beaamde dat hij de papieren prachtig vond en dat hij het werkelijk zelf *a d... shame* vond, doch dat hij geen orders had ons door te laten en dat hij dus niets anders doen kon dan die in Londen te vragen; de heeren hadden het zeker vergeten. En daar liggen wij nu reeds twaalf uren voor anker te dobberen tusschen twee Grieksche lotgenooten (prettig, he, zoo op lijn gesteld te worden!) en verwenschen de heele Engelsche marine-administratie en wagen onze kiektoestellen aan stiekumme opnamen van de torpedobooten, destroyers en andere marine-vaartuigen, die om heen manoeuvreeren en seinen. En terwijl een Noordenwind en het vuile weer ons melancholiek doen terugdenken aan de zon van Argentinië, van Brazilië, van Portugal of Spanje, vervloeken wij de Admiralty, die ons dan nog maar liever nog wat in Falmouth, in "Sunny Cornwall" had kunnen houden tot ze den tijd gehad had om rond te seinen, dat haar paperassen op de "Gelria" echt waren. De vraag dringt echter op of *Britania rules the waves of waives the rules*.

IJMUIDEN, 29 Sept.

Om elf uur gisteravond kwam een bootje ons toeroepen, dat wij vertrekken mochten; het was nog niet gezegd of de ankers vlogen omhoog en in een ruw weder, dat de technici een "aanschietende zee" heeten, ging het Holland-waarts. Het werd tijd: voedsel, kolen, water, alles liep ten einde. Gelukkig kwam geen Engelschman ons meer storen; er was er zelfs in de heele Noordzee geen meer te zien. Wel dreven in de morgen-uren hier en daar lijken in zee, één nog vastgeklemd aan een wrakhout, de reddinggordel nog om... voor wie pruttelen mocht dat Barcelona-Amsterdam zestien dagen reizen is een visie van wat anderen in deze tijden lijden moeten.

1090

1095

BINNENLAND.

Goederen uit Amerika.

Wij vernemen dat de Holland-Amerika-Lijn gisteren de mededeeling heeft gedaan dat zij, ten einde het langdurig oponthoud harer inkomende schepen in het Kanaal te voorkomen, voortaan in Amerika alleen goederen zal inladen die geconsigneerd zijn aan het Nederlandsche Gouvernement. Wij vernemen tevens dat het door deze maatschappij gecharterde stoomschip "Sophie H." voor de tweede maal is aangehouden en opgebracht naar Falmouth.

1100

1105

DE OORLOG, 30 september 1914
[ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27833]

1110

[Woensdag 30 September 1914]

EDITIE VAN 4 UUR. AVONDBLAD. Eerste Blad. Dit nummer bestaat uit twee bladen.

DE OORLOG

1115 **De algemeene toestand. - Berichten van de verschillende oorlogstooneelen. - Brieven en mededeelingen uit de oorlogvoerende landen.**

De algemeene toestand.

1120 Het meest eenvoudige en meest lakonieke bericht over den toestand op het westelijk oorlogsterrein wordt uit Parijs ontvangen; het luidt toch! "Niets nieuws". De millioenenslag duurt echter nog steeds voort. En de Engelsche berichtgever van "Politiken", een te Kopenhagen verschijnend blad, meldt dat de Duitschers bovenmenselijke krachten aanwenden om de gevechtlijn der verbondenen te doorbreken. Tot dusver is dit echter nog niet gelukt. Maar naar alle
1125 waarschijnlijkheid zullen de gevechten in de eerstkomende dagen op dit gedeelte van de slaglinie voor de eindbeslissing van den strijd aan de Aisne den doorslag geven. In het centrum is, naar de "Times" meent, van die beslissing niet veel te wachten; daar zijn de posities zoo sterk, dat de herhaalde aanvallen, van beide zijden, steeds werden afgeslagen. Er zijn twee gedeelten van de 280 K.M. lange slaglinie, waar op
1130 iets kan worden verwacht. Het eene is op den Franschen linkervleugel, waar de omtrekkende beweging wordt voortgezet, - die volgens Deutsche berichten mislukt zou zijn. De Duitschers hebben groote troepenmassa's over Aken, Luik en Kamerijk aangevoerd, om hun rechtervleugel te verlengen en te versterken. Het tweede belangrijke punt is op den Franschen rechtervleugel. Dat het fort Camp des Romains,
1135 in de linie Toul-Verdun, in Deutsche handen is gevallen, werd tot nog toe door Fransche berichten niet bevestigd; die zwijgen over de inneming van het fort. Maar de "Times" erkent, dat de Deutsche troepen Zaterdag dit fort d'arrêt hebben bezet. Het Engelsche blad noemt dit jammer, maar troost zich met de gedachte, dat de Franschen op dien vleugel nog krachtige reserves hebben, en dat weldra het bericht zal komen,
1140 dat de Duitschers in die streek zijn teruggeslagen. Het blad voegt daaraan toe: "De Fransche lijn van sperforten was niet bedoeld om een leger langen tijd weerstand te bieden. De bedoeling was des vijands nadering voor een tijd tegen te houden, en die taak hebben zij met succes vervuld. Zij waren niet bestand tegen de zware kanonnen, waarmede moderne legers gewapend zijn, en in de lijn Verdun-Toul zijn zij slechts
1145 hulpmiddelen voor een veldleger - geen vervangers daarvan." In het Oosten heeft Rennenkampf de offensieve beweging hervat, tegen het leger van Hindenburg, en tegen de Deutsche legers, die bij Mlava in Russisch Polen zijn binnengetrokken en naar Warschau oprukken. Hoe de toestand daar is, kan uit de berichten van de verschillende zijden niet duidelijk worden opgemaakt. Volgens de
1150 "Times" waren de Duitschers daar opgerukt tot Czechanof en Prasnitsj, doch moesten zij voor de oprukkende Russen terugtrekken. In het Zuidoosten schijnen de Oostenrijksch-Deutsche legers zich saam te trekken in een lijn Krakau-Czenstockau-Weljun-Kalisch, achter de rivier de Warta. Volgens de berichten, die de "Times" ontvangt zouden de Deutsch-Oostenrijksche troepen elkander de hand gereikt hebben in
1155 dit gebied. Ook een Reuter-telegram uit Petrograd maakt van een dergelijke samenwerking melding. Doch de voorstelling is ietwat anders. De Russische berichten zeggen, dat de Duitschers zich versterken in het zuiden van het Russische gouvernement Kielce (Kjelzy) op de hoogten, die de grenzen van Silezië domineeren, waarschijnlijk, zegt het bericht verder, om de nadering van Deutsche troepen te
1160 maskeeren, die door Silezië trekken, om de Oostenrijkers te helpen bij de verdediging van Krakau. De Russen verwachten, dat ook in die streek weldra ernstige gevechten zullen worden geleverd.

Op het Westelijk oorlogstooneel.

1165 **Duitsche rapporten.**
BERLIJN, 30 Sept. (W. B.) Het groote hoofdkwartier deelt mede onder dagteekening 29 Sept. des avonds: Op den rechtervleugel hadden tot heden nog onbesliste gevechten plaats. Op het front tusschen de Oise en de Maas heerschte in 't algemeen rust. Het met den aanval op de Maasforten belaste leger sloeg de herhaalde Fransche aanvallen
1170 uit Verdun en Toul terug. Gisteren heeft belegeringsgeschut tegen een deel der fortten van Antwerpen het vuur geopend. Een uitval van Belgische troepen tegen de insluitlinie is afgewezen.

De toestand.

1175 LONDEN, 29 Sept. (Reuter.) Het persbureau maakte om half twaalf het volgende communiqué bekend: De toestand is feitelijk onveranderd. Op den linkervleugel der bondgenooten zijn zeer scherpe gevechten geleverd, maar zij hebben zich gehandhaafd in hun stellingen.

1180 PARIJS, 29 Sept. (Reuter.) Het communiqué van elf uur luidt: Niets nieuws.

LONDEN, 30 Sept. (Reuter's bijz. dienst.) Een Fransche stoomboot, van de Messageries Maritimes, naar Malta, heeft een Duitsch draadloos telegram opgevangen, luidend: door gebruik te maken van zijn spoorwegen heeft de vijand een opmarsch tegen onze uiterste rechterflank kunnen ondernemen. Een Fransche divisie werd teruggeslagen, maar de vijandelijke opmarsch kon niet worden tegengehouden. Ook ons front werd aangevallen; de vijand dringt op enkele punten door. De forten zuidelijk van Verdun richtten hun vuur op onze artillerie, die in contact is met de vijandelijke strijdkrachten, die op 27 September noordelijk van de Maas voortrukken.

1190

Een gerucht.

LONDEN, 30 September. (Eigen Bericht) Een Exchange-bericht uit Parijs van middernacht meldt, dat er geruchten gaan, dat de Duitsche rechtervleugel uiteengeslagen is. De Duitschers worden door de bondgenooten vervolgd. Alle auto's in Noord-Frankrijk zijn voor die vervolging gerequireerd. Gepantserde auto's met mitrailleurs nemen aan de vervolging van het terugtrekkend leger deel. (Wij deelen dit bericht onder het meeste voorbehoud mede. Officieele Engelsche en Fransche berichten verklaren dat er geen nieuws is. Red. "H".)

1195

Peronne en Amiens.

LONDEN, 30 Sept. (Eigen bericht.) De "Times" meldt dat de Duitschers op 26 Augustus Peronne – dat thans hernomen is – genomen hebben. Toen de oorlogsschatting niet tijdig werd betaald, werd de stad den volgenden dag geplunderd. De spoorwegdienst Amiens–Parijs is na een maand onderbroken te zijn geweest, hervat. De Duitschers bezetten de eerstgenoemde stad van 31 Augustus tot 11 September. Hier werd niets beschadigd toen de oorlogsschatting van een miljoen francs werd betaald.

1205

Uit het Verre Oosten.

De Japanners voor Kiau-tsjau.

1210 LONDEN, 29 Sept. (Reuter.) Het Persbureau deelt mede, dat in den vroegen ochtend van Maandag de troepen der Japanners, die tegen Tsing-tao opereeren, den aanval begonnen op de geavanceerde stellingen, ongeveer 4 K.M. voor de hoofdverdedigingslinie van den vijand. Ofschoon de vijand hardnekkig vuurde, zoowel van de land- als van de zeezijde, hadden de Japanners hem in den middag uit zijn stelling verjaagd en alle 1215 hoogten, die zijn verdedigingslinie domineeren, bezet.

TOKIO, 29 Sept. (Reuter.) Officieel. De Japanners bombardeerden gisteren twee forten bij Tsing-tao; een beantwoorde het vuur, zonder resultaat nochtans. De uitslag van de beschieting is niet bekend, maar er werden gebouwen vernield. Vermoedelijk zijn de kazerne en eenige werken beschadigd. De opruiming der mijnen gaat voort. 1220 Niettegenstaande het vijandelijk vuur maakten de watervliegtuigen succesvolle verkenningen.

1220

Op het Oostelijk oorlogstooneel.

Duitsche rapporten.

1225 BERLIJN, 30 Sept. (W. B.) Op het Oostelijk gevechtsterrein mislukten de Russische opmarschen over de Njemen die tegen het gouvernement Suwalski gericht waren. Tegen de vesting Ossowiece werd gisteren zware artillerie in 't vuur gebracht.

1230

Oostenrijksche rapporten.

WEENEN, 29 September. (W. B.) Uit het oorlogspersbureau wordt officieel gemeld: De 29 September tegenover de door de verbonden Duitsch-Oostenrijksche strijdkrachten begonnen nieuwe operaties hadden tot resultaat, dat aan beide zijden van den Weichsel de vijand een terugtrekkende beweging begon. Een sterke afdeeling Russische cavalerie werd bij Biecz uiteengeslagen. Ten noorden van de Weichsel werden weder verschillende vijandelijke cavalerie-divisies door de verbonden legers opgedreven. 1235 De chef van den generalen staf Hoefler, generaal-majoor.

De meening van generaal Rennenkampf.

1240 ROME (via Londen), 29 Sept. (Reuter.) Volgens een rapport uit het Russische hoofdkwartier spoort generaal Rennenkampf zijn officieren en soldaten aan geduld te oefenen bij het tegenwoordige lijden niet de woorden: "Houdt goeden moed, met Kerstmis zijn we in Berlijn."

1245 **Semlin Servisch.**

PETROGRAD, 29 Sept. (R. T. A.) Volgens een telegram uit Belgrado hebben de Serviërs Semlin heroverd na een bloedig gevecht.

De samenwerking van Duitschers en Oostenrijkers.

1250 PETROGRAD, 30 Sept. (Reuter.) De Duitschers versterken zich op de hoogten in het zuiden van het gouvernement Kielce (Kjelzy), die de grenzen van Galicië en Silezië beheerschen, waarschijnlijk om de nadering van Duitse troepen te maskeeren, die door Silezië marcheeren om de Oostenrijkers te helpen bij de verdediging van Krakau. Ernstige gevechten worden weldra in die streek verwacht.

1255

Op Zee.

Visscherij in de Noordzee.

1260 LONDEN, 29 September. (Reuter.) De maritieme autoriteit te Grimsby kondigt aan, dat van Donderdag a.s. af geen neutrale trawlers zullen toegelaten worden in de havens aan de Engelsche Oostkust of van daar zullen mogen uitgaan voor de vangst. Het visschen is alleen toegelaten aan de Westkust. Deze maatregel treft vooral een groot aantal Nederlandsche en Deensche trawlers.

Een Oostenrijksch oorlogsschip getorpedeerd?

1265 LONDEN, 30 Sept. (Reuter.) Volgens een telegram aan de "Times" uit Milaan van 28 Sept. poogden twee groote Oostenrijksche schepen van Cattaro naar Pola te stoomen. Zij werden vervolgd door eenige schepen van de Engelsch-Fransche vloot. Men gelooft dat een der Oostenrijkers getorpedeerd is.

1270 **De Duitse viool.**

LONDEN, 30 Sept. (Reuter.) Aan de "Daily Tel." werd Maandag uit Kopenhagen geseind: Uit Kiel teruggekeerde reizigers vertellen, dat het kanaal vol oorlogsschepen ligt. In het arsenaal wordt dag en nacht gewerkt. Per trein worden telkens zware kanonnen aangevoerd voor de Duitse oorlogsbodems. Het heet, dat de geheele vloot weldra slagvaardig zal zijn.

1275

Duitse actie.

1280 PETROGRAD, 29 Sept. (R. T. A.) Een, niet bevestigd, telegram uit Mitau meldt: Bij het begin van den oorlog lieten zich herhaaldelijk vijandelijke oorlogsschepen zien in de wateren van Windau. Gistermiddag vier uur naderden achttien torpedobooten en een kruiser de kust. Tegelijkertijd kwam een Duitse torpedoboot in de nabijheid van den vuurtoren van Backofenberg, achttien werst ten Zuiden van Windau. Ook vroeger reeds was deze vuurtoren beschoten door den vijand. De torpedoboot zond twee sloepen uit om den waterstand na te gaan. Toen deze boot ten vuur ontvingen en eenige verliezen hadden geleden, keerden zij snel naar de torpedoboot terug, welke ook beschoten werd. Na eenige schoten op den vuurtoren afgevuurd te hebben, verliet de Duitser de kust. Den 24sten September verscheen een flottilje van 38 Duitse schepen, waarvan negen slagschepen waren en zeven transportschepen, voor Windau. Na eenig manoeuvreeren, stoomden zij naar het Zuiden, nadat een torpedoboot zich meester had gemaakt van een

1285

1290 vissschersboot, welke in den grond werd geboord, nadat de bemanning was gevangen genomen.

Een verzoek der Britsche regeering.

1295 WASHINGTON, 29 Sept. (Reuter.) De Britsche regeering verzocht aan de regeering der Vereenigde Staten nauwkeurig na te gaan of Duitse kruisers van kolen worden voorzien door kolenbooten, die van New-York uitgaan, zoogenaamd naar Zuid-Amerikaansche havens.

Op een mijn geloopt.

1300 ROME, 29 Sept. (Reuter.) De "Tribuna" verneemt uit Ancona, dat een visschersvaartuig op een mijn gestooten en gezonken is ter hoogte van Sinigaglia. Negen opvarenden verdronken.

DUITSCHLAND.

1305 **De slag bij Döberitz.**

BERLIJN, 27 Sept.

(Van onze Berlijnschen correspondent.)

Een veertien dagen geleden werd ons, Berlijnschen journalisten, - Duitschers en
 1310 neutralen - officieel door het ministerie van marine, namens het ministerie van
 buitenlandsche zaken, medegedeeld, dat wij een bezoek konden brengen (datum en uur
 natuurlijk precies aangegeven) aan het gevangenenkamp te Döberitz, waar Engelschen,
 Franschen, Belgen en Russen geduldig wachten op het einde van den oorlog. Een halve
 1315 etmaal vóór het vastgestelde tijdstip verwittigde men ons, dat de persvisite niet
 verwacht kon worden, omdat er plotseling een invasie van Hindenburgsche Russen
 aangemeld was. Donderdag nu deelde het ministerie van marine mee, weer namens
 1320 buitenlandsche zaken, dat van uitstel geen afstel zou komen, dat de heeren Maandag 28
 September 's middags half vier in Döberitz welkom waren. Vrijdagavond half elf werd
 er plotseling vinnig gedrukt op de electricische schel naast mijn woning-deur. In
 Berlijn pleegt men van een dergelijk alarm op dat uur te schrikken. De huisdeur aan
 1325 straat wordt klokslag tien gesloten, nadat eerst in alle portalen het gaslicht
 uitgedraaid is. Na tien kan alleen de portier toegang verschaffen tot de diverse
 woning-deuren. En daar de portier meestal om tien onder de wol kruipt, voor
 nachtelijk alarm een kleine schadeloosstelling mag eischen, wordt er, nadat de
 1330 ganglichten gedoofd zijn, héél, héél weinig gebeld. En vandaar de schrik. Een
 postbode stond voor de deur, die een "Rohrpost"-brief overhandigde, een soort van
 stadstelegram dus in briefvorm. De inhoud luidde: "Auswärtiges Amt. Berlin den 25
 September 1914. Am Sonnabend, dem 26 September d.J. findet eine Besichtigung des
 Gefangenelagers in Döberitz statt. Die Herren Vertreter der ausländischen Presse, die
 1335 hieran teilzunehmen wünschen, werden gebeten sich unter Vorzeigung dieses Schreibens
 um 3.30 nachmittags an der Hauptwache der Döberitzer Lagers einzutreffen. Auswärtiges
 Amt."

En daaronder het zegel van het Deutsche ministerie van buitenlandsche zaken, zwart op
 wit de fiere adelaar. De ijverige secretaris van de buitenlandsche pers-vereeniging
 1335 telefoneerde Zaterdagmorgen allen leden - er zijn er zooveel niet meer, nu de
 Engelsche, Fransche en Russische collega's Berlijn vaarwel zeiden - dat er auto's ter
 beschikking gesteld konden worden. En om half drie tuften de neutrale buitenlanders
 naar Döberitz langs de breede, rechte Heerstrasse, waar het gras nog zoo mooi sappig
 1340 groen stond, waar de rozen nog bloeien in volle pracht. De zon scheen lekker warm en
 twinkelde zilverspatjes in de Havelmeertjes, die de najaarskleuren van de boomen aan
 de oevers weerspiegelden in het onbewogen water. Het wijde land lag er vreedzaam te
 stoven. Wandelaars, kalm peddelende fietsers genoten van den zomerschen herfst dag. Er
 was niets van den oorlog te merken, al dreigde de stompe toren van Spandau - die nu
 1345 geen brandkast meer is vol Fransch goud - nog zoo ernstig-gewichtig. Dicht bij
 Döberitz kwamen wagens aangerold, bestuurd door militairen. Officieren renden ons in
 zware auto's tegemoet. Soldaten zaten op jonge paarden, die nog wennen moesten aan
 den ruiter. Bij overwegen stonden posten, het geweer in den arm. Men merkte, dat men
 aan een militaire oefenplaats kwam. Het was gedaan met de landelijke vreedzaamheid,
 al namen ook de schildwachten niet de minste notitie van de voorbijgangers. Bij de
 1350 "Hauptwache" stonden al een vijftigtal journalisten. Ze keken het steenen huis aan,
 waaruit muziek klonk. Waarschijnlijk uit de cantine. Zij verdrongen zich om een
 majoor, die explicaties gaf, waarnaar allen luisterden. Ook de commandant van de
 oefenplaats Döberitz, een generaal, gestoken in een schijnbaar gloednieuw pak - het
 goud glinsterde als in de étalagekast van een juwelier - met een
 ijzersvretersgezicht, scherpe, stekende oogen, luisterde.

1355 Links van den hoofdingang schoffelden een twaalftal Engelsche krijgsgevangenen,
 flinke kerels in het nog keurige Khaki, een lapje grond, waarop bijna geen onkruid te
 bespeuren was. De majoor dan vertelde: principieel worden krijgsgevangen officieren
 niet tegelijkertijd met soldaten onder gebracht in hetzelfde kamp. Officieren gaan
 naar vestingen, waar generaals zelfs zit- en slaapkamer krijgen, officieren van den
 1360 staf een kamer, andere officieren een kleine kamer of verschillende samen één groote.
 Onderofficieren en soldaten gaan gezamenlijk naar oefenplaatsen, artillerie-
 schietplaatsen, naar kampen bij een open stad. Zooveel mogelijk wordt den sergeanten
 een eigen afdeling gegeven. Officieren krijgen oppassers van hun eigen
 1365 nationaliteit. De officieren kunnen krijgen wat zij willen, wanneer zij de kosten
 zelf betalen. Onderofficieren en soldaten worden behandeld, wat de verpleging
 betreft, als Deutsche collega's. Tot 25 September waren in Duitschland onder gebracht
 Franschen: 2050 officieren en 123000 soldaten, Russen: 2150 officieren en 92000
 soldaten, Belgen: 470 officieren en 30850 soldaten, Engelschen: 180 officieren en
 8600 soldaten. Transporten naar de kampen zijn nog steeds onderweg.

1370 Wij luisterden allen heel ingespannen, ook de commandant van Döberitz, die deze
finesses waarschijnlijk toch wel wist. En toen zou alles ons getoond worden. Met een
uitnoodigend handgebaar vroeg de majoor ons hem te volgen. Maar plotseling trad de
1375 commandant een stapje voorwaarts. En heel kort en heel krachtig zei bij, dat hij
niemand toegang mocht geven. Voor vandaag was hem door zijn onmiddellijke chefs in
Berlijn het bezoek aangekondigd van den Spaanschen ambassadeur en van niemand anders.
Zonder uitdrukkelijke machtiging liet bij niemand toe. Een zeer invloedrijke
afgevaardigde, lid van den Rijksdag, en een marine-officier in uniform, chef van de
pers-afdeeling van zijn departement, betoogden dat al deze heeren een officieele
1380 invitatie bij zich hadden van het Deutsche ministerie van buitenlandsche zaken.
Zooiets moest toch wel indruk maken. Maar de commandant bleef op zijn standpunt
staan. Trad zelfs niet alleen defensief, doch ietwat offensief op. Het ging hem niets
aan of de geheele wereld door haar pers hier vertegenwoordigd was. Hij had geen
machtiging en de ondervinding tot nu opgedaan, leerde hem, dat het beter was het
1385 gevangenenkamp niemand te toonen. Hij zou alleen zwichten voor een bevel van zijn
chef. Of hij dan niet even met buitenlandsche zaken wilde telefoneeren? "Ik heb met
buitenlandsche zaken niets te maken!" Of hij dan even niet zijn chefs in Berlijn zou
willen telefoneeren? Daartegen had hij geen bezwaar. En bij verdween, om een paar
minuten later met de boodschap terug te komen, dat zijn chefs, de generaal-
1390 commandantur, niet op de hoogte gebracht was door buitenlandsche zaken van dit pers-
bezoek, en dat deze autoriteit dus toegang weigerde. Niets meer aan te doen. En
lachend trokken we allen weg, de binnen- en buitenlandsche persbroeders, het
invloedrijke lid van den Rijksdag, de officier van marine in uniform, de majoor. En
eenzaam, bewust van zijn macht en zijn waardigheid bleef er de generaal-commandant
1395 van Döberitz staan. Wij buitenlanders zetten betoogen op touw over den invloed van
het ministerie van buitenlandsche zaken, over den eerbied van de militaire
autoriteiten voor dit in deze dagen toch wel eenigszins belangrijke departement. En
over... de nauwkeurigheid en de snelheid, waarmee dit ministerie pleegt te werken.
Wij zijn toch nog niet voor niets naar Döberitz gegaan, al zou men zelfs van oordeel
1400 zijn, dat de zoo juist opgedane ervaring het geld van de autoreis en de moeite niet
waard geweest waren. Hetgeen ik beslist tegenspreek. Want we hebben Engelsche
krijgsgevangenen gezien, die draadversperringen aan den weg maakten en die dicht bij
de straat ijverig bezig waren met het bouwen van barakken. Engelschen met de
onsterfelijke pijp in den mond, met de ijzige kalmte van gebaar en blik. Al hadden ze
1405 baarden en snorren gekregen als Russen, men herkende den Engelschman onmiddellijk.
Meer zagen we echter niet. Gisteren verloor het Deutsche ministerie van
buitenlandsche zaken een heel belangrijken slag bij Döberitz...

ENGELAND.

Krijgsgevangenen.

1410 Onze Londensche berichtgever schrijft d.d. 25 Sept.: Hoe worden de Deutsche
krijgsgevangenen in Engeland behandeld? Het antwoord op die vraag hoopte ik te kunnen
krijgen door een der concentratie-kampen in de nabijheid van Londen te kunnen
bezoeken. Doch bij de vele teleurstellingen, die de vreemdeling-journalist in
Engeland onder de tegenwoordige omstandigheden heeft te dragen, kwam zich deze
1415 voegen, dat ik ook in mijn plan zulk een kamp te kunnen bezoeken, voorloopig althans,
teleurgesteld ben. Ik kende een der Parliamentary Secretaries, thans aan het
Ministerie van Oorlog verbonden, en had bovendien nog een introductie voor hem van
een zijner vrienden, daarmede gewapend hoopte ik dus dat bij mij ter wille zou kunnen
zijn en ik begaf mij naar de War Office om hem te spreken. 't Gaat tegenwoordig maar
1420 niet zoo gemakkelijk om iemand in dat gebouw te kunnen ontmoeten. Bij den ingang tot
het bekende reusachtige gebouw van Whitehall, waar Lord Kitchener thans den
maarschalkstaf voert, stonden twee agenten. "Wat verlangt gij?" was de vraag, toen ik
binnen wilde gaan. "Den heer So-and-so spreken." "O, links in de hall u bij den
portier vervoegen." In de groote marmeren hall, van waar de breede marmeren trappen
1425 opgaan tot de kantoor-lokalen, nam de gegalloneerde portier mijn kaartje, vulde mijn
naam en dien van den onder-secretaris in op een formulier en met beide documenten
werd een loopjongen naar boven gezonden. Spoedig kwam een "boy-scout" naar mij toe,
gaf mij formulier en kaartje terug, geleidde mij de trappen op naar den secretaris,
die mij hoogst welwillend ontving. Maar toen ik hem mijn verzoek voorlegde, luidde
1430 zijn antwoord: "'t Spijt mij vreeselijk doch er worden op dit oogenblik onder geen
enkele voorwaarde "passes" uitgegeven om de Deutsche gevangenen te bezoeken.
Misschien later, als wij zekerheid hebben hoe men in Deutschland de Engelsche
krijgsgevangenen behandelt. Ik kan u echter wel deze zekerheid geven, dat de Deutsche
gevangenen door ons uitstekend behandeld worden." Ik had uit zijn geheelen toon wel
1435 duidelijk gemerkt dat het nutteloos zou wezen verder aan te dringen en waar anderen

1440 hem ook wilden spreken, stond ik maar op om heen te gaan. "'t Spijt mij wel", zeide hij, mij de hand drukkende en uitgeleide doende, "dat ik u niet ter wille kan zijn. Wat heeft men in uw land de geredden van de drie verloren kruisers aller-vriendelijkst bejegend. Splendid!" En zoo scheidden wij. Bij den uitgang van het gebouw eischte de dienst-doende politieagent het portiers-formulier op, dat mij toegang tot het Ministerie-gebouw had gegeven. Ik kan den lezers thans dus niet uit eigen aanschouwing vertellen van een concentratie-kamp van Duitsche krijgsgevangenen in Engeland.

1445 **Intelligente soldaten.**

LONDEN, 29 Sept. (Reuter.) Minister Lloyd George, te Cardiff het woord voerende in het belang van de beweging tot vorming van een leger uit Wales, sprak de verwachting uit dat 50.000 Welshmen zich zonden aanbieden. Zij zouden, voegde bij eraan toe, niet ten oorlog gaan zonder oefening. Gedurende zes maanden zouden zij worden geïnstrueerd en dan meer dan de gelijken zijn van de geïnstrueerde krachten des vijands, want er was minder tijd noodig om een intelligenten jongen man tot een soldaat te vormen dan een minder intelligent man.

BELGIË.

1455 **Beleg van Antwerpen.**

ANTWERPEN, 29 September. (Eigen Bericht.) Officieel wordt medegedeeld: Vandaag heeft de vijand de beschieting der forten Waelhem en St. Kathelijne Waver voortgezet. Het bombardement is afgenomen om 6 u., geëindigd 6.30 u. De forten hebben het vuur beantwoord. Den aanvaller is het niet gelukt de actie-middelen der forten te verminderen. Soms verdwenen deze in dikke rookwolken, veroorzaakt door ontploffing der projectielen. Sommige bommen brachten bij de ontploffing rookwolken van meer dan 15 M. hoog voort. Het heftig bombardement, heeft geenszins het moreel van het garnizoen der forten aangetast. Nergens heeft de vijandelijk infanterie een beweging aangedurfd tegen de eerste verdedigingslinie. Een enkele poging was gericht tegen de forten Liezele en Breendonck. De Belgische troepen, welke de tusschenruimte dezer forten bezetten, hebben de vijandelijke infanterie laten naderen tot zij geheel onder schot was. Toen hebben de artillerie en infanterie der Belgen met bewonderenswaardige eenheid een regen van kogels en projectielen doen neerkomen en de aanvallende colonne, die wanordelijk haastig terugtrok. Deze poging kostte heel veel manschappen aan de Duitschers, die begrijpelijk den aanval niet herhaalden. De gebeurtenissen van vandaag bevestigen het vertrouwen in de weerstandskracht der Belgische nationale verschansing.

1475 **De Duitschers in België.**

LONDEN, 30 Sept. (Reuter.) Volgens een telegram van Maandag aan de "Daily News" hebben de Belgische militaire autoriteiten Aalst door de bevolking doen ontruimen. Dien middag om, drie uur bevond zich geen Belgische burger meer in de stad. Deze maatregel schijnt genomen om Aalst voor het lot van Dendermonde te bewaren.

1480 **De Duitse actie tegen Antwerpen.**

Uit alles blijkt, dat de Duitschers thans een definitieve actie tegen de stelling van Antwerpen hebben ingezet. Van het zuidwesten, zuiden en oosten trachten zij de fortenlinie te naderen om de beslissende beschieting als voorbereiding tot den aanval te beginnen. De "Nieuwe Gazet" van gisteren schetst den toestand als volgt: In het westen, dat is te zeggen tusschen Dendermonde en Aalst, hebben onze troepen een krachtig offensief genomen. Zij willen blijkbaar beletten dat de vijand post tusschen Antwerpen en de kust en de aanvoer van versterkingen over zee naar Antwerpen onmogelijk maakt. Na een hardnekkig gevecht, hebben zij Zondagmorgen Aalst hernomen. Er moest daarvoor gevochten worden tot in de straten dezer stad. Zaterdagavond waren zij tot onder de muren van Aalst gekomen, terwijl de Duitschers nog op den linker-oever van de Dender lagen. Zondagmorgen opende de vijand van uit de richting van Denderleeuw een moorddadig kanonvuur op de stad. Vele huizen, alsmede de fabriek van Roos-Geerinckx, werden in brand geschoten. Het grootste deel der bewoners zocht zijn heil in een overhaaste vlucht, de achtergeblevenen kropen in hun kelders. Onder dezen regen van schroot en van vuur echter drongen onze troepen onverschrokken vooruit, zoo krachtig gesteund door hun mitrailleurs, dat de vijand straat na straat prijs moest geven. In den loop van den strijd ontving hij nog versterking uit Brussel, doch die kon niet veel meer utruchten. Alles bijeen moet de vijand te Aalst een 6000 man sterk geweest. Hij trok achteruit tot Denderleeuw, in achterlating van een zeer groot aantal doden, gewonden en gevangenen. Deze laatsten werden Zaterdagavond naar Antwerpen overgebracht. Gistermorgen liepen de treinen uit Gent tot Denderleeuw en

1505 Ninove. Zoo was Aalst dus nog altijd stevig in handen van de Belgen. In het oosten hebben de Duitschers Heyst-op-den-Berg, Westmeerbeeck, Norderwyek en Morckhoven bezet. Waarschijnlijk zijn het dezelfde troepen, die door Belgisch Limburg gekomen zijn, Beverloo en Leopoldsburg beschoten hebben en slag hebben geleverd met onze voorposten tusschen Moll en Gheel.

1510 Overall hebben zij de dorpingen opgejaagd naar Antwerpen en in onze stad stroomden gisteren den heelen dag weer vluchtelingen bij duizenden toe, strompelend onder den droeven last van alles wat ze nog kunnen redden hebben. In Mechelen werd een ontzaglijke schade aangericht. Geen wijk is gespaard gebleven. De trotsche Sint-Romboutstoren scheen echter dezen middag nog niet getroffen te zijn. Naar een katholiek blad meldt, zou kardinaal Mercier nog tot Zondagavond half zeven te Mechelen zijn gebleven. Toen is bij naar Antwerpen gekomen, waar hij zijn intrek genomen heeft in het Johannes Berchmans-gesticht op de Meir. Toen hij vertrok, was

1515 aan het aartsbisschoppelijk paleis nog weinig of geen schade toegebracht. Het doel der tweede beschieting van Mechelen was reeds dadelijk duidelijk. De Duitschers wilden de stad doen ontruimen om er hun zwaar geschut op te stellen tegen de forten van Waelhem en St.-Kathelijns-Waver. Zij hebben dezen morgen nog een tijdlang de beschieting van Mechelen voortgezet en hebben dan hun kanonnen vooruitgebracht om de

1520 bovengenoemde forten aan te tasten.

Per trein van Hamont naar Antwerpen.

1525 De "Nieuwe Gazet" deelt eenige bijzonderheden mede over de beschieting van een trein, welke Zondagmiddag van Hamont naar Antwerpen reed: De enkele reizigers, die te Hamont waren ingestapt in de vaste overtuiging ongestoord Antwerpen te bereiken, waren niet weinig verwonderd te Baelen Wezel den trein te zien stoppen. Dit is de laatste halte voor Moll en de chef had bericht ontvangen dat de laatste plaats door Duitse troepen was bezet. Het oponthoud duurde niet lang, want na een half uur kwam er telegrafisch bericht uit Moll dat alle gevaar was geweken en de trein kon doorkomen.

1530 Deze vervolgde dus zijn weg. Te Moll, naar gewoonte willende stoppen, werd men echter op een knetterend geweervuur onthaald, gericht op de machine en op den onmiddellijk volgende wagon. De machinist en de stoker toonden echter een heldhaftige koelbloedigheid en stoomden uit alle macht vooruit. Ondertusschen hadden vier

1535 militairen in den wagen gezeten, zich dapper te weer gesteld. Een hunner was boven op den wagen gekropen, drie anderen stelden zich op voor de vensters en zoo beantwoordden zij het vijandelijke salvo zoo goed als zij konden. Van Moll tot even voor Gheel doorstond de trein het vuur. De loopgang langs de compartimenten was gevuld met leege buizen. De onzen hadden dus met voorbeeldigen ijver de beleefdheden der Duitschers beantwoord. Ofschoon op hen niet werd geschoten, waren de weinige

1540 reizigers in de andere wagens natuurlijk ontdaan van schrik toen zij te Gheel aankwamen. Men kan zich voorstellen met welken geestdrift het treinpersoneel en de soldaten hier werden ontvangen. Van hun heldhaftig gedrag zal aan de overheid verslag worden gedaan. De locomotief en de tender waren met een groot aantal sporen van de Duitse kogels voorzien. Eveneens de daarachter volgende wagon. De soldaten schatten

1545 het aantal Duitschers van Moll tot Milleghem en verder tot Gheel op tweehonderd. Het was een afdeeling der troepen, welke de streek van Olmen, Baelen en Leopoldsburg bezetten. Deze reis zal, dien ze medemaakten, gewis lang in het geheugen blijven.

1550 BRUSSEL, 30 Sept. (W. B.) Bij den strijd om Mechelen heeft de Duitse zware artillerie het noodzakelijk bevel gekregen niet op de stad te schieten, teneinde de kathedraal te sparen. de Belgen zelf wierpen echter uit het fort Waelhem ten noorden van Mechelen, zware granaten in de door de Duitse troepen bezette stad.

1555 BRUSSEL, 30 Sept. (W. B.) De bevelhebber der troepen, die Antwerpen belegeren, heeft met medeweten van de Belgische regeering aan de Amerikaansche en Spaansche gezanten te Brussel het volgende medegedeeld: "Indien de Belgische militaire overheid zich verbindt de kunstwerken, in het bijzonder kerktorens, niet te bezigen voor militaire doeleinden, zijn de Duitse troepen bereid deze gebouwen bij de beschieting te ontzien, voor zoover dit bij de geduchte werking der moderne artillerie mogelijk is."

1560

RUSLAND.

Het eensgezinde Rusland.

1565 De "Times" bevat een artikel van prof. Peter Struve, een der stichters van de kadettenpartij en lid van de Tweede Doema, dat wij hier laten volgen, omdat het wellicht tot een beter inzicht in de Russische toestanden kan bijdragen. Prof. Struve schrijft: De toekomstige historicus zal met verwondering vaststellen dat het officieele Duitschland, toen het Rusland den oorlog verklaarde, in geen enkel opzicht

op de hoogte was van den staat der openbare meening in ons land. Dit is te meer te
 1570 verwonderen, omdat geen enkel land in het westen in zoo nauwe relatie met Rusland
 stond als Duitschland. De Duitschers hadden beter dan andere volken, Rusland en zijn
 materieele hulpbronnen, den binnenlandschen toestand en moreele omstandigheden moeten
 en kunnen kennen. Toen het Rusland den oorlog verklaarde, rekende Duitschland
 1575 blijkbaar voor alles op de zwakheid van het Russische leger. Niets echter
 rechtvaardigde zulk een opvatting van Ruslands strijdkrachten. Zeker, Rusland had in
 den Japanschen oorlog de nederlaag geleden, maar in dien oorlog viel de beslissing
 ter zee en na den val van Port Arthur was de landoorlog doelloos geworden.
 Waarschijnlijk hebben de Duitschers nu al reeds begrepen hoe oppervlakkig hun oordeel
 over de Russische strijdkrachten was; hun dwaling was een gevolg van de geheel
 1580 onjuiste opvatting van de nationale cultuur van Rusland en van onze binnenlandsche
 ontwikkeling. De Duitschers begrepen niet dat er in Rusland een groeiende nationale
 beschaving is en dat de vrijheidsbeweging in Rusland niet alleen de macht van den
 Russischen staat niet had geschokt, maar integendeel zelfs had versterkt.
 Daar ze dat niet begrepen, meenden zij dat elke slag van buiten den Russischen staat
 1585 als een rotte boom zou doen instorten. De Deutsche agressie echter vereenigde
 integendeel de geheele bevolking van Rusland en versterkte aldus honderdvoudig zijn
 macht naar buiten. Dat zou het natuurlijk gevolg zijn geweest van elken aanval van
 buiten op eenig gezond volk op elke staat, die niet in ontbinding verkeerde. Maar er
 is meer. Een oorlog als deze moest wel het karakter aannemen zoowel van een
 1590 wereldoorlog als van een nationalen oorlog. Daarom vereenigden zich in dien oorlog
 tegen Duitschland en Oostenrijk alle elementaire krachten in een impuls geest.
 Zoowel de Russische radicalen met hun cosmopolitische neigingen als de uiterste
 nationalistische conservatieven. Neen, meer nog, al de rassen van Rusland begrepen
 dat door Duitschland tot Rusland een uitdaging was gericht, die het moreel dwongen in
 1595 het belang van het geheel zoowel als van de verschillende deelen, om voorloopig alle
 twisten en grieven op zijde te zetten. Dat bleek allereerst bij de Polen, van wier
 nationale cultuur het Germanisme de gezworen vijand is. Het bekende manifest van den
 opperbevelhebber wekte niet dat gevoel onder de Polen van Rusland, maar gaf er alleen
 uiting en steun aan. Even natuurlijk was de patriotische uitbarsting onder de Joden
 van Rusland. In hun geval keerde het politieke en sociale radicalisme, dat altijd bij
 1600 de Joden gevonden wordt, door een gezond instinct zich tegen Duitsch militairisme,
 dat de voornaamste oorzaak en aanleiding van een wereldramp was. De Deutsche
 oorlogsverklaring aan Rusland verdreef eensklaps alle twijfelingen en aarzelingen
 onder de vele millioenen der bevolking van het Russische rijk.
 Enkelen mogen in dezen oorlog den strijd tegen het onbeschaafde militarisme van
 1605 Pruisen op den voorgrond stellen. Anderen mogen er in de eerste plaats een strijd in
 zien voor het nationale beginsel en voor de geschonden rechten der nationaliteiten –
 Serven, Polen, Belgen. Anderen weer zien in den oorlog het eenige middel om de
 vreedzame toekomst van Rusland en zijn bondgenooten te verzekeren tegen de
 buitensporige verlangens van Duitschland. Maar allen voelen gelijkelijk dat deze
 1610 oorlog Is een groot bevrijdend werk, dat een nieuwe hoofdstuk in de
 wereldgeschiedenis opent. Zoo is de oorlog tegen het vereenigde Duitschland en
 Oostenrijk-Hongarije een waarlijk nationale oorlog geworden. Dat is het groote
 onderscheid met den oorlog met Japan, welks politieke redenen en bedoelingen,
 afgescheiden van de zelfverdediging tegen een vijandigen aanval, heb openbaar geweten
 1615 vreemd waren. Er is nog een overweging, die niet met stilzwijgen kan worden
 voorbijgegaan. In Rusland zijn velen overtuigd, en voelen anderen dat instinctmatig,
 dat een zegevierende oorlog zal bijdragen tot de binnenlandsche wedergeboorte van
 dien staat. Vele slagboomen zijn reeds gevallen, nationale en politieke twisten zijn
 1620 verzacht, nieuwe omstandigheden opgekomen voor De wederkeerige betrekkingen van volk
 en regeering. Er is reden om aan te nemen dat eenige leden der regeering, – helaas,
 het is waar, niet alle – hebben begrepen dat in dezen tijd van nationale vereeniging
 vele van de oude bestuursmethoden en al die oude regeeringspsychologie niet alleen
 niet meer op hun plaats, maar eenvoudig onmogelijk zijn. In een quaestie, de
 1625 Poolsche, heeft deze overtuiging reeds de opperste sanctie van den soeverein en den
 opperbevelhebber verkregen en een merkwaardige uiting in het manifest van dezen
 laatste aan de Polen. Maar ook de houding van de Russische liberalen en radicalen
 tegenover tal van problemen zal gewijzigd worden. Zoo zal de oorlog er toe bijdragen
 vele binnenlandsche tegenstellingen in Rusland te verzoenen en te verzachten.
 Hoe ver zijn we, met de zen staat der openbare meening en deze vooruitzichten van
 1630 binnenlandsche ontwikkeling in Rusland, van die fantastische schilderingen van
 oneenigheid en revolutionaire woeling verwijderd, die voor den oorlog werden
 veroorzaakt en in de Deutsche en Oostenrijksch-Hongaarsche pers sedert zijn
 voorgesteld. Onze vijanden rekenden op deze binnenlandsche verdeeldheid en zij zijn

1635 bitter ontgoocheld. Het constitutioneele Rusland, heeft, ten gevolge van de radicale
binnenlandsche veranderingen die het sedert den Japanschen oorlog onderging, zich
volkomen op de hoogte getoond van de grootsche universeele en nationale taak, die het
is opgelegd. Het nationale en politieke bewustzijn van Rusland is niet verzwakt, maar
1640 integendeel versterkt, en tot uiting gekomen. En wijl ik een krachtig aandeel had in
den strijd van de Russische constitutie, kan ik met de grootste voldoening wijzen op
het treffende resultaat van Ruslands toetreden tot de reeks der constitutioneele
staten, een resultaat, dat zoo duidelijk zich toont in de belangrijke rol die Rusland
in de wereld-crisis van 1914 speelt.

FRANKRIJK.

1645 De brievenpost.

Het "Petit Journal" valt minister Thomson heftig aan over de verwarring, welke in het
postwezen schijnt te heerschen. Het handelsverkeer lijdt ontzaglijk onder deze
toestand. De treinenloop is bijna overal hersteld, en toch worden geen brieven
bezorgd, noch van Parijs naar het overige Frankrijk, noch omgekeerd. In het
1650 hoofdpstkantoor te Parijs liggen millioenen brieven opgestapeld. Talrijke personen
zouden zich volgaarne beschikbaar stellen, meent het blad, om onder toezicht van
enkele beambten te sorteeren. Waarom roept de minister geen vrijwilligers daartoe op?

ITALIË.

1655 (Van onze gewonen briefschrijver.)

COMIGLIANS, 1 September.

Italië en de Balkan.

Het officieele "Neues Wiener Tageblatt" doet het voorkomen, alsof Italië niet met de
Duitsche volken meedoet, omdat het door den oorlog in Afrika militair en economisch
1660 verzwakt is en het "er op vertrouwt door de Duitsch-Oostenrijksche overwinningen zijn
belangen verzekerd te zien". Niets is minder waar! Italië - de Italiaansche kranten
zeggen het niet, zij blijven voorbeeldig neutraal, maar ieder die hier woont, weet
het - helpt Oostenrijk niet, omdat het volk de regering van dat land hartgrondig
haat uit ouden en nieuwen wrok. De oude dateert van de Oostenrijksche heerschappij
1665 over Noord-Italië, de nieuwe wordt door de politieke mishandeling van de Italianen
aan de Oostkust van de Adriatische Zee voortdurend gevoed. Een oorlogsverklaring aan
de tegenstanders van den erfvijand zou vrij zeker een opstand, 'n revolutie,
misschien wel dienstweigering op groote schaal veroorzaken. De Italiaansche regering
wil zoo iets natuurlijk niet bekennen en is daarom zeer tevreden, dat Oostenrijk haar
1670 gelegenheid biedt andere gronden voor haar neutraliteit aan te voeren. "Oostenrijk
heeft", zeggen de Romeinsche diplomaten, "de bepalingen van 't verbond niet
geëerbiedigd. Het heeft een dreigende houding aangenomen tegen Servië zonder ons op
de hoogte te brengen van den vorm en den waren inhoud van de naar Belgrado gezonden
nota; heeft den oorlog onvermijdelijk gemaakt zonder onze toestemming te hebben
1675 verkregen; dien begonnen zonder met ons een afspraak te maken omtrent de concrete
voldoening, die het tractaat ons in zoo'n geval waarborgt."

Italië beschuldigt dus Oostenrijk van tractaatschending en wil daarom zijn
neutraliteit als bijzondere gunst aanvaard zien. Nu, wanneer Oostenrijk het *geheime*
verdrag met Italië over den Balkan als waardeloos beschouwt, en op het gevaarlijkst
1680 moment al zoo eigengerechtigd optrad, dan meent Italië dat het niet te veel te
verwachten heeft van een bescherming van zijn belangen door de bondgenooten na hun
overwinning, en beter doet zelf daarvoor reeds nu zooveel mogelijk te zorgen. Wat die
"belangen" zijn en in hoever ze in botsing komen met die van Oostenrijk wordt nooit
uitdrukkelijk gezegd, maar 't lijkt me daarom nog niet onmogelijk er iets van te
1685 gissen. De geschiedenis en het gezond verstand wijzen duidelijk aan, dat in normale
omstandigheden tusschen Midden-Europa en den Levant levendige handel moet bestaan.
Tegenwoordig is dat niet het geval, omdat Vóór-Azië eeuwenlang verwaarloosd is. Maar
't is zeker, dat, nu binnenkort Mesopotamië, het land van Tigris en Euphraat, tot
zijn vroegere vruchtbaarheid en bloei zal terugkeeren, nu in Syrië de oude
1690 handelsgeest meer en meer ontwaakt, nu de Duitsche spoorwegen ook Anatolië van een
herleving der oude bloeitijden doet droomen, de producten van Vóór-Azië binnen
afzienbaren tijd naar 't Westen zullen stroomen, zooals ze het in de Oudheid en de
Middeleeuwen deden.

1695 Waarom zouden - zoo dacht de Italiaan, die voor herleving van vroegere zeemacht
dweept - niet weer Venetië en Genua, Napels, Palermo en Messina de middelaars worden
tusschen het centrum van Europa en het Oosten? Hij wist wel, dat de kortste weg naar
Midden-Europa voor de dure Oostersche waren over den Bosporus of via Smyrna-Saloniki
leidt, maar nam in aanmerking, dat daar de Turken de baas waren, de aristocratische
nomaden, die de op hun kusten handelende Joden, Grieken en Armeniërs zoo diep

1700 minachten, dat ze er nooit toe zullen besluiten in hun belang de hand in de beurs te steken of heb kromzwaard te trekken. Zij immers hebben indertijd den Byzantijnschen handel en dien van Saloniki vernietigd en nooit toegelaten, dat hij tot nieuwen bloei kwam. Zoolang de Turk de baas was om de Ionische Zee, hadden de Italiaansche havens geen mededingers te vreezen! 't Is dus begrijpelijk, dat Italië liever den status quo van vóór den eersten Balkan-oorlog in die streken nog lang gehandhaafd gezien had; hij waarborgde het best 't succes der Genueesche marine. Maar 't onberekenbaar oorlogslot heeft 't anders gewild. De Italiaansche aanval op Tripolis toonde de innerlijke zwakte van den Turkschen kolos en gaf den Balkan-staten moed. Zij verscheurden het brok, dat nog van het Turksche rijk in Europa overgebleven was en

1705

1710 schaadden, als ik goed zie, daardoor de belangen van den Italiaanschen zeehandel, die zich in de eilandjes om Rhodus een goed gelegen station op den weg naar het Oosten verschaft had, ten zeerste. Konstantinopel werd nog wel niet toegankelijk, maar op den weg Smyrna-Saloniki namen meer handelslievende en ondernemende regeeringen de plaats van het onverschillig sultanaat in: het door Italië zelfs in eigen havens gevreesde Griekenland en het jonge Servië, dat export en transitohandel broodnoodig heeft.

Een nog grooter, Italië vroeger steeds beangstigend gevaar scheen echter door de overwinning der Balkanvolken afgewend. Oostenrijk, dat door zijn in Klein-Azië machtigen Duitschen bondgenoot voortdurend op Saloniki geweest was, kon nu zijn hoop wel opgeven; Servië immers kwam sterker en energieker uit den strijd; 't scheen zelfs alsof het een belangrijk deel van de Oostenrijksche Slaven uit de monarchie tot zich zou trekken. Gelukte dat met of zonder hulp van Rusland, ontstond in en boven den Balkan een groot Slavenrijk met Saloniki, dra ook Konstantinopel als havens, dan zou de groote wereldroute Duitschland - Oostenrijk - Klein-Azië - Mesopotamië - Indië

1720

1725 nooit in één - de Duitse - hand kunnen komen en den zeeweg van den Levant naar de Italiaansche havens doodconcurreren! Serviërs en Italianen waren op handelsgebied natuurlijke bondgenooten. Al sedert jaren doen ze dan ook erg lief tegen elkander. Misschien hoopten sommige Italianen, dat de Slaven, als ze met Italiaansche hulp hun uitweg naar de Ionische Zee kregen, wél geneigd zouden zijn Triest, dat dan voor hen lang niet het groote belang hebben zou, dat het nu voor Oostenrijk heeft, af te staan aan Italië...

Zou de vorming van een groot Slavisch Balkanrijk in 't belang van Italië kunnen zijn, meer nog dan de handhaving van den tegenwoordigen *status quo*; zeker ware het 't einde van Oostenrijks en Duitschlands Oostersche droomen. Een hooggeplaatst Serviër, die

1735

1740 zich dezer dagen in Rome liet interviewen, verklaarde, dat Oostenrijk in geval van overwinning heel Servië, den Sandsjak en ook Saloniki naasten zal. Tegen de inlijving van eenige millioenen Slaven zou de monarchie niet opzien; ze is immers niet op het beginsel van een nationaliteit opgebouwd. De geannexeerde Slaven zouden volstrekt niet onderdrukt worden, integendeel, zij zouden het talrijkst volksdeel vormen in het Rijk en door den grooten, nieuwen wereldhandelsweg ongetwijfeld snel rijk worden. De bevolking van Saloniki zelf, die voor het grootste deel uit indertijd uit Spanje gevluchte Israëlieten bestaat, zou met zoo'n verandering dol blij zijn, liever de Oostenrijkers dan de Serviërs als baas hebben. Indien Servië de overwinning behaalt, zal het een haven aan de Adriatische Zee maken om den Russen den weg naar het

1745

1750 wereldverkeer te verkorten - de Slavische stroom onder Russische directie immers streeft van het Noordoosten naar het Zuidwesten, van Moskou over Boekarest naar de Middellandsche Zee - en Saloniki ter zij laten liggen; indien daarentegen Oostenrijk zegepraalt, zal de Germaansche stroom met zijn Slavisch-Balkanisch aanhangsel zich van het Noordwesten naar het Zuidoosten, van Antwerpen, Rotterdam en Hamburg over Weenen, Belgrado en Smyrna naar Midden-Azië richten, en Saloniki tot hoogst belangrijke doorvoerhaven maken. Aan die route ligt Italië niet; het verkeer daarlangs heeft in geen geval zijn havens noodig. En ook politiek is een Oostenrijksche overwinning voor Italië verderfelijk. Tegenover de geweldig vergroot monarchie, die zich van Praag, wellicht van Hamburg tot Saloniki uitstrekt, zal het

1755

1760 moeilijk de onafhankelijkheid van de Oostkust van de Adriatische Zee kunnen handhaven. Durazzo en Vallona zullen zeker Oostenrijk toevallen en met de "Monden van Cattaro" een voortdurende bedreiging van Brindisi, Bari en Ancona vormen. Nu Italië niet van den beginne af Oostenrijk geholpen heeft, is het te laat en maar beter onzijdig te blijven tot het laatst.

SPANJE.

(Van een bijzonderen correspondent.) BARCELONA, 13 September.

Neutraal.

1765 Lerroux' toeleg is maar al te goed gelukt: bij zijn terugtocht uit Bordeaux werd hij in de Spaansche grensstad Irun met vijandelijke demonstraties ontvangen: er werd

zelfs een aanslag op het leven van hem en van zijn reisgezellen gepleegd en de vriend der Franschen moest zijn verklaringen ten gunste van een te hulp snellen van Frankrijk bekoopen met enkele verwondingen. Dat is minder prettig, doch het doel is bereikt: de revolutionnaire radicalen kunnen steeds op den steun van de Fransche

1770 hoge oomes rekenen; het Spaansche volk en de monarchale partijleiders hebben straatdemonstraties tegen den vriend van Frankrijk niet weten te voorkomen en als het uur van den vrede eindelijk geslagen zal zijn, behoeft men Spanje niet anders te behandelen dan het verdiend heeft. Wij gaan straks een Spanje verlaten, dat neutraal is en blijven zal. Neutraal omdat het de kracht mist zich te mengen in een oorlog van

1775 wereldmachten, omdat het sedert een eeuw buiten elke internationale gedachtensfeer geleefd heeft en omdat zijn politici, machtsexploitanten en avonturiers, niet zouden weten wat te beginnen als ze gedwongen werden zich met iets anders te bemoeien dan met de Spaansche knoeipolitiek. Om zich in een wereldconflict te kunnen mengen zou Spanje twee dingen behoeven: voorbereiding en een sterke regeering. Voorbereid is

1780 Spanje niet. In Afrika tracht een leger van honderd duizend man sedert jaren een troepje Berbers en Rifnegers te pacificeeren; met veel moeite zou thans, een leger van 300.000 man bij elkaar gescharreld kunnen worden. Maar wat beteekent dat aantal voor een land, dat een geweldige kustlijn te verdedigen heeft en dat die verdediging onmogelijk kan overlaten aan de onbeduidende vloot of aan de kinderachtige

1785 kustbatterijen. De tijden van de guerilla tegen Napoleons troepen zijn voorbij. Toen werden en detail driemaal honderd duizend Franschen in de bergen van Spanje naar de andere wereld gestuurd. Thans zou het er echter op aankomen Barcelona, Valencia, Cadix, Malaga, Vigo en al de andere kleinere kustplaatsjes, benevens de Balearen, de Kanarische eilanden, Fernande Poo en Rio de Oro te verdedigen... onbegonnen werk als

1790 Engeland tot de vijanden behoort en met Engeland meevechtend is er voor Spanje niets te winnen: noch Gibraltar, noch Tanger, noch Portugal, noch Fransch-Catalonië. Om die reden alleen dus is Spanje neutraal en moet het dat blijven. Doch al was Spanje voorbereid, al waren leger en vloot in orde, dan kon het nog niet zich werpen in een Europeeschen oorlog. Wie zou het leiden, wie zou in staat zijn Europeesche

1795 politiek te voeren? Spanje heeft te lang buiten de wereldgeschiedenis gestaan. De politieke familieregeeringen, die leven van dorps- en provinciepolitiek, die de Machiavelli geweest zijn van het met toros afgeleide Spanje, weten niet wat Europa is. Het verbreken van de neutraliteit zou beteekenen dat die knappe schaakspelers, die nooit anders dan met burgemeesters, geestelijken en militairen gespeeld hebben, zich moesten gaan bewegen op een veld, dat hun wildvreemd is, met elementen, die ze zelfs niet bij naam kennen. Het zou hetzelfde zijn of men in familiekring voor knap

1800 gehouden goochelaars plotseling in een reuzentheater deed optreden voor een publiek, dat in dat genre reeds het beste gewend was, of men huiskamervoordragers in een grootestadsschouwburg bracht.

1805 De verbreking der neutraliteit zou beteekenen, dat de generaals en officieren, die als strategen en als diplomaten jammerlijk mislukten tegenover de Mooren, in eens gedwongen werden boeken te koopen over en lessen te putten uit oorlogen, die hun bij name zelfs niet bekend zijn, zou beteekenen, dat de gladheid en de sluwheid der wandelgangen van de Cortes toegepast moesten worden op de wereldpolitiek van Europa.

1810 Men voelt dat dit niet gaat, men weet, dat men heele bolleboozen is in eigen land, waar het volk slechts toros en wat brood vraagt om zich te laten uitzuigen, doch dat niemand op de hoogte is om zich daarbuiten te wagen. Vandaar die zucht van allen: dat alles moet blijven zooals het is. Vandaar die uitvlucht: "Wat kunnen wij winnen?" Daarom stopt men zich de ooren toe wanneer in de Fransche pers (Hanotaux in de

1815 "Petite Gironde" van 9, Herbette in de "Echo de Paris" van 8 dezer) den Spanjaarden gewezen wordt op het Duitsche gevaar in Noord-Afrika, daarom zweept men het volk op om Lerroux te steenigen wanneer hij krijgslustige artikelen schrijft en er rond voor uitkomt, dat Spanje mee moest vechten. Maar de heeren *caciques*, tyrannen, die sedert tientallen van jaren heel een land listig en handig tusschen stiergevechten door

1820 uitzuigen en verzwakken, rillen als ze denken aan wat er van ben gevergd zou worden als ze eens Europeesche politici mochten worden en daarom brullen ze verschrikt, dat ze beslist neutraal blijven. De gruwelen van een oorlog zullen Spanje hoogstwaarschijnlijk gespaard blijven. Gelukkig! Alleen maar, een oorlog zou een gelegenheid geweest zijn om, zij het op verschrikkelijke wijze, het volk de oogen te openen en te toonen wat wel beschouwd al die tyrannetjes en partijhoofden wegen. Die vreeselijke dag zal toch eens moeten komen. Voorloopig is het gevaar echter afgewend; nóg hebben de *toros* 't wonder verricht van een, van nature zoo intelligent, volk af te leiden van het landsbelang, nog meent het misleide volk, dat staatsmanswijsheid is wat slechts angst is voor een aan den dag komen van ongeschiktheid. De les van 1898

1830 is niet genoeg geweest, de oogen zijn toen half open gegaan, doch zijn weer dicht.

PORTUGAL.

Portugeesche sympathie.

1835 LISSABON, 29 Sept. (Reuter.) De Portugeesche regeering heeft besloten aan den Britschen gezant vijf contos reis te overhandigen voor de slachtoffers van den oorlog. Het bedrag zal op de komende begrooting worden gebracht. Een Engelsche kruiser wisselde saluutschoten met den wal; de commandant bracht een officieel bezoek aan den president. Toen de officieren aan land gingen werden zij door de bevolking hartelijk begroet.

1840

ZUID-AFRIKA.

Het Afrikaansche goud.

1845 LONDEN, 29 Sept. (Reuter). De voorzitter der Kamer van het Mijnwezen te Johannesburg kondigde een gift van deze Kamer, groot 30,000 pond sterling aan voor de uitrusting van een hospitaalschip. In zijn rede sprak hij het vertrouwen uit, dat de mijnen zullen voortgaan het goud te produceeren, dat een element van belang kan zijn, waarvan de overwinning der geallieerden afhangt.

PERZIË.

1850 **Aan de Perzische grens.**

KONSTANTINOPEL, 29 Sept. (W. B.) Volgens berichten, ontvangen door liberale Persen alhier werd de gouverneur-generaal der grensprovincie Aserbeidschan, de beruchte Samad Khan, een partijganger van Rusland, afgezet en door den jongeren broeder van den Shah, den troonopvolger Mehmed Hassan Kirza vervangen. Den nieuwen gouverneur-generaal zal de vroegere vali van Kermanschah ter zijde gesteld worden.

1855

Geen bevestiging.

1860 ROME, 29 Sept. (W. B.) De "Popolo Romano" merkt op, dat nog geen officieel bericht is ontvangen van de verkiesing van prins Burchan ed Din tot vorst van Albanië. Het blad ontkent beslist dat men op het oogenblik in Italië aan een expeditie tegen Albanië denken zou.

AVONDBLAD. Tweede Blad.

1865 **De terugzending van de geredden der Engelsche kruisers, en het Volkenrecht.**

Terwijl van regeeringswege reeds is uitgemaakt, dat de hier te lande aangebrachte overlevenden van de drie Engelsche kruisers zonder eenige beperking aan hun land behooren te worden teruggegeven, — en met de terugzending reeds is aangevangen ook — schijnt de rechtsoplossing, ten onzent voor dit geval gegeven, nog bedenkingen te ontmoeten. Zelfs is in de Duitsche pers verklaard, — men leze b.v. de *Kölnische Zeitung* van 26 Sept. l.l. — dat de opvatting, hier te lande gevolgd, niet dan onder voorbehoud kan worden aanvaard, en dat het door de Nederlandsche regeering ingenomen standpunt, rustig en zakelijk op zijn volkenrechtelijke juistheid moet worden onderzocht.

1870

1875 Men is nu eenmaal in het algemeen aan gewend geworden aan de stelling, dat troepengedeelten van een oorlogvoerende partij op 't gebied van een onzijdigen staat komende, niet verder mee mogen vechten, en dus door dien staat moeten worden vastgehouden, of eventueel slechts op parool mogen worden teruggezonden, — dat dit ook voor de opgepikte Engelsche schipbreukelingen, nadat zij eenmaal aan den Hoek en te IJmuiden voet aan wal hadden gezet, de natuurlijke gang van zaken scheen. Vluchtende of buiten gevecht gestelde deelen der militaire macht blijven militair, en moeten als zoodanig worden behandeld. Vandaar 't idee, dat met "gestrande" dit eveneens het geval zou zijn. Intusschen zal inderdaad bij "rustig en zakelijk verder onderzoek" blijken, dat er aan de zaak meer vast zit. En dat de Nederlandsche gedragslijn de eenig mogelijke is. De volkenrechtelijke regels, welke hier moeten worden toegepast, vorderen daartoe eenige nadere beschouwing. Voorop moet worden geplaatst, dat men hier te doen heeft met een geval van zeeoorlog — niet van oorlog te land. Dit is daarom van gewicht, omdat de regels en gebruiken ten aanzien van den een, nu eenmaal zich gansch anders ontwikkeld hebben dan voor den ander. Ieder weet het, — men behoeft b.v. slechts aan het buitrecht te denken, dat wat te land onvoorwaardelijk als recht wordt erkend, ter zee nog wel eens in het tegendeel verkeert!

1880

1885

1890

1895

Zoo vindt men ook van den regel dat "de onzijdige staat, op wiens gebied troepen der oorlogvoerende partijen treden, verplicht is, ze zoo ver mogelijk van het oorlogstooneel onder te brengen," een regel, voor den landoorlog uitdrukkelijk onder de *Rechten en Plichten van neutrale mogendheden* aanvaard (en nog weer in 't desbetreffende Haagsche tractaat van 1907 geratificeerd), voor den zeeoorlog géén

gelijken tegenhanger. Integendeel, het *Tractaat betreffende de Rechten en Plichten der neutralen in geval van oorlog ter zee*, zooals men weet een der veroveringen van de tweede Vredesconferentie, van 1907, heeft zulk eenen algemeenen regel niet tot uiting gebracht. De volstreckte verplichting, om onzijdig gebied volkomen te mijden, en de daaruit voortvloeiende interneringsplicht voor den neutralen staat, bestaan voor den zeeoorlog niet. Ook de bekende regel geeft hiervan reeds een voorbeeld: een krijgvoerend oorlogsschip mag zonder schending der onzijdigheid 24 uur in een neutrale haven verblijven, en zelfs langer, als dit voor reparatie of wegens slechte zee, noodig is. In den landoorlog zou zulk verblijf terstond ongeoorloofd zijn; en door den neutrale zou moeten worden ingegrepen. En ook dat verschil is niet toevallig. Het hangt in de eerste plaats hiermede samen, dat het zeeoorlogsrecht nog in veel onrijperen toestand verkeert, en dat daar nog vaak iets slechts bij uitzondering is erkend, wat te land reeds algemeen beginsel is. Maar het is verder alweer te verklaren uit 't geheele onderscheid tusschen den strijd op den vasten wal, en te water. In den zeeoorlog speelt nu eenmaal een element mede een rol – en wat voor een rol! – waarvan te land geen sprake is. Dat element is de zee zelve, de noodzakelijkheid van de vaart, de macht van de golven. Die laten zich door geen rechtsregels of tractaten op zij zetten. Dit in het oog houdende, valt nu verder na te gaan, welke volkenrechtelijke regels voor het ter sprake zijnde geval gelden. Reeds de Eerste Vredesconferentie was er in geslaagd, de Roode Kruis-conventie van Genève eenigermate voor den zeeoorlog toepasselijk te maken. In 1907 heeft de tweede hieraan uitbreiding gegeven, en zoo drukken daarin nu de artikelen 11–15 uit, welk recht ten aanzien van verwonden en schipbreukelingen ter zee zullen gelden. Het is 't navolgende: Schipbreukelingen en gewonden, die in de macht van de andere partij vallen, gelden als krijgsgevangenen, en kunnen dus worden vastgehouden (art. 14); zij moeten evenwel, ongerekend hunne nationaliteit, worden ontzien en verzorgd (art. 11). Ook andere schepen zijn, zonder de plichten der neutraliteit te schenden (art. 9), bevoegd, gewonden of schipbreukelingen op te nemen: neutrale oorlogsschepen, neutrale koopvaardijsschepen, pleiziervaartuigen, hospitaalvaartuigen. In de laatste gevallen kan de oorlogvoerende partij op zee de uitlevering van een harer eigen oorlogsschepen verlangen, en er aldus krijgsgevangenen van maken (art. 12). In het eerste geval, jegens neutrale oorlogsschepen, niet, – doch dan is ook hun staat verplicht, den betrokken personen verdere deelneming aan den strijd te beletten (art. 13). Ten slotte geeft artikel 14 aan, wat een oorlogvoerende partij met de door haar op zee gevangen gemaakte gewonden of schipbreukelingen doen kan: zij kan hen "naar bevind van omstandigheden, onder haar macht houden, of naar een harer havens brengen, of naar een neutrale haven, of zelfs naar een haven van de wederpartij, in 't laatste geval mogen zij niet meer aan den strijd deelnemen."

Indien het brengen in een neutrale haven gekozen wordt, gaat artikel 15 voort: "De schipbreukelingen en gewonden moeten dan door den neutralen staat onder bewaking gesteld worden, zoodat zij niet meer aan den oorlog kunnen deelnemen." 1) Dit is alles. Zooals men ziet, bestaat er dus omtrent het geval, dat een *neutraal koopvaardijsschip* militaire schipbreukelingen redt, geenerlei bepaling voor hunne rechtspositie, en wat er met hen aan wal moet gebeuren. Wel heeft, zooals wij reeds aanhaalden, het oorlogsschip van een der partijen de bevoegdheid, op hooge zee de uitlevering te vorderen, en aldus de lieden weerloos te houden. Doch indien dit niet geschiedt en men laat ze voor wat ze zijn, – en de kleine onderzeeër heeft in dit geval natuurlijk niet anders kunnen doen, – indien wordt doorgevaren, en indien dan de geredden in een neutrale haven aan wal komen, dan legt het zee-oorlogsrecht aan de neutrale mogendheid geenerlei verplichting op om met die geredde militairen verder eenigen maatregel te nemen. De lieden zijn door de zee zelve aan de macht van den vijand onthouden; de golven hebben hen als 't ware vrij gemaakt, en als vrije vreemdelingen worden zij aan den wal gebracht. De neutrale staat krijgt ten hunnen aanzien noch eenigen plicht, noch eenig recht. En waar dit niet het geval is, mag hij zich er niet mede gaan bemoeien! Zoo is, dunkt ons, de houding van de Nederlandsche regeering te verklaren en te billijken: staat voor den neutrale volkenrechtelijk niet de regel vast, om de aan den wal gekomen vast te houden, – dan geldt het meest natuurlijke beginsel der onzijdigheid: handen thuis houden en vrij laten. Er is, als men het zoo wil bezien, eene leemte in de bepalingen van het tractaat. "Omtrent den rechtstoestand van toevallig door neutrale koopvaardijsschepen opgenomen schipbreukelingen wordt niets gezegd". Opmerkelijkerwijze zijn dit de eigen woorden, die de Amerikaansche delegatie op de Eerste Vredesconferentie gebruikte, bij de behandeling der artikelen (Actes III, blz. 685). Zij wilde doen vaststellen, dat die personen door alle partijen als "ipso facto buiten gevecht gesteld" moesten beschouwd worden; – doch trok later dit voorstel in.

De leemte bleef, en hierop slaat ontegenzeggelijk terug de opvatting, die de

1965 rapporteur Renault op de tweede Conferentie uitsprak (Actes III, blz. 311). Hij
zeide: "Indien een neutraal handelsschip, dat bij toeval gewonden of zieken, zelfs
1970 schipbreukelingen heeft opgepikt, in een neutrale haven aankomt zonder een kruiser te
hebben ontmoet en zonder eenige verbintenis op zich te hebben genomen, dan vallen de
individueen, welke dat schip aan wal brengt, niet onder deze bepalingen; zij zijn
vrij." Artikel 15 doelt alleen op door vijandelijke oorlogsschepen aangebrachten.
1975 Reeds in 1899 op de Eerste Conferentie lichtte Renault zijn beteekenis aldus toe:
"Een oorlogvoerende partij kan er zeker groot voordeel bij hebben, zich van gewonden
te ontslaan door ze op neutraal grondgebied af te zetten, maar dat zulks toch
geoorloofd moet worden, omdat de menschelijkheid zulks vorderen kan". (Actes 1899, I
blz. 38.) En ook het Engelsche voorstel, dat de bepaling in 1907 mede weer op de
1980 proppen bracht (3e Commissie, annex 44, art. 20 Actes III blz. 697), handhaaft 't
zelfde verband. Uit alles blijkt, dat art. 15 inderdaad alleen op door de
oorlogvoerende partij aangebrachte personen ziet. Dit alles zijn natuurlijk voor onze
regeering steunpunten te meer voor hare uitlegging. Doch geen argumenten op zich
1985 zelve. Den doorslag geven de vaststaande en door alle partijen erkende regels van
het volkenrecht in hoogst eigen persoon. En ten onrechte verwijt dan ook de
Kölnische Zeitung, dat ten onzent recht is gedaan op grond van niet-geratificeerde
uitlatingen van leden der conferentie. Het recht van onze houding berust op den tekst
der tractaten en hunne verschillende artikelen, in onderling verband en samenhang
beschouwd.

1985 1) Artikels 14 en 15 luiden woordelijk:
14. Schipbreukelingen, gewonden of zieken van eene oorlogvoerende partij zijn
krijgsgevangenen, wanneer zij in de macht van de andere partij vallen. Het blijft aan deze
1990 overgelaten, om naar omstandigheden te beslissen of zij hen vasthouden, dan wel naar een eigen
haven, of naar een onzijdige haven of naar een haven der tegenpartij brengen wil. In 't
laatste geval mogen de zoo in hun vaderland gebrachte gevangenen gedurende den oorlog niet
meer dienen.
1995 15. Schipbreukelingen, gewonden of zieken, die met goedkeuring van het plaatselijke bestuur in
een neutrale haven ontscheept zijn, moeten, voorzoover tusschen den neutralen staat en de
oorlogvoerende partijen niet anders is bepaald, door den neutralen staat zoodanig bewaakt
worden, dat zij niet meer aan den krijg kunnen deelnemen. De kosten der verzorging en
2000 behuizing moet de staat dragen, waartoe de schipbreukelingen, gewonden of zieken behooren.
Wij drukken de beide artikelen, en met eenige cursiveeringen, te zamen af, om goed te doen
uitkomen dat art. 15 in onafscheidelijk verband met het vorige moet verstaan worden. Het
levert juist misverstand, als men dit uit 't oog verliest.

Onder de Zeelieden te Rotterdam. III.

Nu ik toch te Rotterdam was, heb ik daar wat onder de zeelui rondgewandeld. En
daartoe gaat men dan 's avonds naar den Schiedamschen dijk. Kijkt men er naar boven,
2005 dan ziet men de bruin-grauwe huizen, die in elkaar gedoken staan, in half donker, als
oude menschen, die staan te soezen. En de lucht schijnt dieper blauw, door 't gele
lamplicht beneden. Doch men kijkt niet naar boven, maar om zich heen, naar de winkels
en cafés. Alles is beneden te doen. Daar zitten de bewoners op de stoepen voor hun
2010 huizen -- daar leeft alles 't leven van de passagierende zeelui, en wie daar van
moeten bestaan, mee. Ik vond een kleinen man, met een spitsen haviksneus en een
borstelig blond baardje, een roker, bereid mij als deskundige te vergezellen. Hij
bracht me in een net café, waarvan de waard een hooggebouwde stevige Noord-Pruis was.
- "We hebben samen gevaren, nietwaar, kastelein?" zei mijn begeleider over 't buffet
2015 heen. De kastelein keek hem met zijn kleine, staalblauwe oogjes scherp aan. - "Nou,
dat kan zijn - ik heb met zooveel Leute gevaren. Maar ik moet zeggen, ik herken je
niet..." - "Met de Chinkoa." - "Och ja... jij bent Captain Kettle." - "Zoo noemen ze
mij, naar dien kaptein, waar ze zooveel verhaaltjes over geschreven hebben", lichtte
mijn begeleider me in. Maar de kastelein had 't al weer te druk bedienen. Want een
2020 Duitscher ('t waren meest allen Duitschers hier) bood 't heeële gezelschap een
rondje.
Het was 'n clubje stokers, waar de Duitser bij zat. Stokers kent men daaraan, dat ze
bleeker van kleur zijn dan matrozen. Dezen waren Oost-Friezen, lange kerels met
regelmatige rechtgelijnde gezichten. Ze lieten den grooten vijf-liter-beker rondgaan.
Dat is zoo de gewoonte. De beker is van glas en heeft den vorm van een laars. Men
2025 drinkt om de beurt zoo ongeveer een halven liter. Maar de moeilijkheid komt als de
drinkers aan de "punt" van de laars zijn. Doordat die nogal omgebogen is, ontsnapt
dan de lucht met een klokkend geluid en wie dat treft, moet een rondje geven... Het
drinken gebeurt met plechtig ritueel - Duitschers schijnen daar sterk in te zijn. Ein
Prosit in Gemütlichkiet Ein Prosit in der Jugendzeit zingt de eerste drinker, en de
2030 anderen antwoorden in koor, met handgeklap: Ein Prosit einmal Ein Prosit zweimal.

Dan vat de eerste zanger den bokaal met zijn blauw-getatoueerde handen stevig vast en zet hem aan den mond, en de anderen zingen met hun basstemmen Stiefel muss sterben Ist noch so jung... 't Gaat echter wat te luid naar den zin van den man die trakteert: "Also, das muss pianissimo gesungen worden", zegt hij. We zaten dat
2035 genoegelijk aan te hooren. Captain Kettle knikte: – "Duitschers zijn soms wat sentimenteel en altijd aanhankelijk" zei hij. "Maar toch, dat gevoel, dat je bij elkaar hoort – dat heb je alleen bij zeelui, omdat die allemaal samen op de groote zee zwalken. Onderling mogen ze soms eens vechten – maar tegen 'n burger of 'n
2040 militair b.v. zou de Engelsche zeeman dadelijk den Duitschen helpen. Dat komt, op zoo'n schip heb je allerlei landslui door elkaar. (Toen hij dit vertelde, was de oorlog nog niet uitgebroken, die zooveel haat onder de volken zal zaaien). Op den Schiedamschen dijk behoort men van de eene haven naar de andere te gaan. Dus stapten we op naar een ander café, "Citta d'Ancona". – "Daar zitten 'n paar Hollandsche
2045 zeelui", zei Kettle, door 't raam kijkend. – "Hoe weet u nou, dat 't Hollanders zijn, en hoe weet u eigenlijk, dat 't zeelui zijn?" – "Ja... dat zie je. Dat kun je zoo niet zeggen, – 't is 'n oogopslag. Dat dit Hollanders zijn, zie 'k aan hun boordjes. Die doet 'n Hollander in den regel niet in Duitschland aan, en 'n Duitscher draagt ze hier weer niet. In je eigen land kom je 't netste voor den dag."
Achter in 't cafetje zaten een paar Italianen "vlampijpen" te eten (mijn begeleider
2050 noemt macaroni zoo). Maar verder zaten er Hollanders. – "We zijn hier zoo maar uit baloorigheid neergevallen", vertelde ons een bonkige zeeman. "Want die runner heeft er ons "door" gehaald. Die kwam bij ons op 't schip en zei: "Jongens, afmonsteren! Plenty schepen voor jelui!" Maar hij heeft ons alleen van 't schip afgetroggeld, om er 'n paar Duitschers op te brengen, waar de slaapbaas van "Das Deutsche Vaterland"
2055 al lang mee in z'n maag zat, en die niet eens papieren hadden. – "Er leven nog altijd slaapbazen op den zeeman, ondanks 't boek van Brusse", zei me kaptein Kettle. "Niet die op Hollandsche schepen monsteren. Dat parasietenleventje is voor 'n goed deel uit. Maar wel op den zeeman, of hij dan Hollander of vreemdeling is, die op 'n buitenlandsch schip gaat monsteren. En dat zijn de meerderheid. Kijk maar in "De
2060 Scheepvaart" Op 't moment liggen er hier 167 schepen, en daarvan zijn maar 35 Hollandsche". 1)
– "U hebt nu zoo wat overal geworven, denk ik, kaptein Kettle?" – "O man, ja – ik ben al heel wat keertjes de wereld om gereisd. – "Wat Was nu wel de prettigste haven?" –
2065 "Prettigste haven? Waar je zoo eens wat beleeft, wil u zeker zeggen. Och... dat weet ik niet. Als zeeman beleef je niet veel. Daar in Noorwegen ruiken ze erg naar visch, dat weet ik wel. Elk huisje heeft rekken om visch te drogen, 't is al stokvisch wat je ziet en ruikt en eet... Nee, ik had meer plezier aan de Spaansche kust, in Bilbao. We waren op dat schip erg muzikaal; de donkeyman had een Turksche trom van 'n
2070 botervaatje en 'n lap zeil gemaakt – verder hadden we twee harmonica's en een triangel. En daarmee trokken we den wal op; aan de wijnhuizen riepen ze ons binnen en gaven ons volop Spaanschen wijn (dien hebben ze in ezelshuiden). Ze waren er nog goed mee want van alle kanten kwam nu 't publiek naar zoo'n wijnhuis. 's Avonds gaven we dan bal op de boot. Dan kwamen die ertswerksters (want we waren daar om erts te
2075 laden) dansen. Dat zijn vrouwen die met zware manden op 't hoofd 't erts dragen, net als levende elevators. De mannen doen er niet veel anders den sigaretten rooken – die kwamen ook niet dansen. Dat heb ik altijd gemerkt – hoe meer je naar 't zuiden en naar 't oosten gaat, hoe meer de vrouwen doen en hoe beter ze onder appèl staan. –
2080 "Hoe zagen die Spaansche vrouwen er uit?" – "Meest vroeg oud en afgewerkt. Zoo'n enkele waar veel muziek in zat, zooals Carmen, had je er ook wel. Maar ze waren dan bijzonder op ons gesteld. Want als Hollander zijnde, ben je in 't buitenland goed gezien, hoor! We waren te Bordeaux, daar kregen we ruzie met Duitsche zeelui. Maar die baas van 't café was een nette meneer, kon je wel zien: geen Jan Boezeroen. Hij zette de Duitschers uit 't café. Dat vonden wij nou niet goed; we wilden 't buiten
2085 uit gaan vechten. Maar dat wou hij niet. "Messieurs les Hollandais' boog hij maar tegen ons. "Blijf u kalm bij mij. Ik houd heel veel van Hollanders."
We loopten even in 't danslokaal "Victoria". Bij den ingang voor 't buffet is nog een kleine ruimte open, juist plaats genoeg voor den kastelein om op je af te schieten en je een glas bier in de hand te duwen. Consumptie verplicht – tien cent. Je zet 't
2090 glas op een uitstekenden rand langs den muur. Andere plaats is er niet – Een of andere dorstige zeeman drinkt 't wel spoedig uit. 't Publiek zijn vrijwel alles zeelui. Verreweg 't netste is een neger, in evening dress, met een monocle op... die komt maar eventjes kijken. Amerikaansche negers zijn vaak zoo chiek. – "Da's rijk Oostinje", zegt mijn mentor. Dicht op elkaar gepakt zijn dansers en kijkers. Een wijd uit zwierende dans is hier niet mogelijk. 't Is meer een ronddraaien om eigen as,
2095 regelmatig en nauwgezet als de poppen die men op de groote draaiorgels ziet. Zoo geschilderd, zoo netjes 't haar langs de slapen geplakt als bij die poppen, zie je

ook veel meisjes, zoo automatisch doen er sommige haar werk. Er zijn ook andere, meer actief verleidende; er zijn groote, knappe meiden bij wier blikken onder 't dansen de zaal rondzwieren, loerend op prooi "fleurs du mal", sterk en taai. En er is ook de typische mannelijke woekerplant te zien, die van die meisjes leeft. Klein, tener en bleek, lenig danser met een knap gezicht en een grooten Romeinschen neus, van beter voorgeslacht geërfd, welbespraakt, met breede, rondbelijnde lippen, met stekend brutalen blik – zoo bewaar ik er een in mijn herinnering. Er was ook 'n merkwaardig stelletje, een Mexicaansche halfbloed, de "American coloured entertainer" die in een music-hall een tango en de maxiche danst. Met zijn keurig wit pak met paarse opslagen schitterde hij in de oogen van 'n jongen kofschipper met zijn meisje, twee gezonde roodwangige, strooblonde Groningers met ronde lachrimpels op de wangen en om den mond, die de eer schenen te hebben, hem "vrij te houden". De Mexicaan lachte ook, maar alleen met de lippen. Zijn gezicht bleef verder onbewegelijk in kunstmatige plooi.

Vóór "Victoria" is op straat een breede kring van licht. Daar staan veel menschen te kijken en mee te wiegen op de maat der dansmuziek; vooral veel halfwassen jongens en meisjes, bleek, de wangen ingezonken onder de jukbeenderen, met smalle hangende schouders – 't kroost van een grootestads-nachtbuurt, dat als vlinders op 't licht, op 't lokkende danslokaal afkomt. Daar zijn er van 't soort, die des Esseintes in A Rebours van Huysmans, als sport, door weeldeprikkel tot kwaad verleidde. – "Dat lijkt u nou misschien aardig hier – (of misschien niet eens aardig)" zei mijn geleider, toen we uit "Victoria" kwamen. Nou zou u als tegenstelling eens moeten zien hoe 'n stoker 't op reis heeft, zou je eens op 'n boot moeten gaan kijken. Heeren en dames weten dat zoo niet." Zoo stapten we dan den volgenden morgen op een boot, die in den regel op Londen vaart – maar die nu tijdelijk op Hamburg in de vaart was. – "Hallo, meester, maggen we de machine eens zien?" riep Kettle naar beneden tot den machinist. Maar zonder veel antwoord te wachten, stapten we tegelijk maar naar beneden. Stappen klinkt, wat den verslaggever betreft, wat den verslaggever betreft, wat te luchtig.

Hij scharrelde achterwaarts de trap af, – 'n behoorlijke, ijzeren trap, maar uit den aard der zaak wat glibberig van olie, en steil, loodrecht. Twee van die trappen af, dan ben je "op de plaat" zooals de stoker de paar vierkante meters noemt, waar hij veertien van de vier-en-twintig uur doorbrengt (op deze reis namelijk – het is op de meeste reizen iets minder). Een uur de asch uithalen en wegbrengen – een zware arbeid, waarbij, doordat de aschmok zelve ook zoo zwaar is, in een uur meer dan duizend K.G. verplaatst wordt. Dan zes uur "de wacht" – het stoken van drie vuren – en, natuurlijk, zoo stoken dat de stoom op sterkte blijft. Dan vijf uur rust. 't Is daar beneden, of je in een onderaardsche grot bent. Of juist, in een spleet tusschen loodrecht opgaande, steile, zwarte rotsen. Vóór je heb je de vuurhaarden; daar boven de roetplaat (de naam in den volksmond is minder juist – de vlampijpen zitten daar in). Daar boven de groote schoorsteen. Achter je de "bunkers", waaruit de kolen, als de tremmer zijn werk goed doet, geregeld toegevoerd worden. Maar in een onderaardsche grot is 't koel. Hier was 't al over de honderd graden, ofschoon er, nu de boot stil lag, maar twee vuren brandden. Op reis is 't honderddertig graden en meer. Van wat boven in de machinekamer of op dek gebeurt, weet de stoker niets. Hij leeft onder de aarde. Krijgt 't schip 'n hevigen schok, gaat 't zwaar hellen – dat merkt hij. Anders merkt hij niks. We kwamen nu in 't logies. 't Is op zes man berekend – zes bedden, telkens twee boven elkaar, nemen de grootste ruimte in. In de drie bovenste kun je rechtop zitten, mits je precies 't plekje tusschen de ijzeren binten weet te kiezen. Ga je, als je gewekt wordt, te haastig rechtop zitten, dan stoot je leelijk je bol. In de onderste kun je dat niet; daar is maar een halven meter ruimte tot de planken van je boven-buurman. In de bedstede ligt 't bed – dat, stroozak of kapok, het voornaamste der aardsche goederen van menig zeeman is. Want een zeeman reist met zijn eigen bed de wereld door; gaat hij van boord, dan neemt hij z'n slaapzak mee. 'n Bed opmaken, de dekens "luchten" – deze huishoudelijke bezigheden doet 'n zeeman niet, omdat daarvoor in zijn slaap-, woon- en eetzaal in 't geheel geen ruimte is. De overige ruimte namelijk was zoo groot, dat de zes bewoners daar precies allen tegelijk in konden staan – maar daar hield 't dan ook mee op. Zoodat 't er 'n door en door ongezonde atmosfeer moest zijn. Want ventileeren kan men maar alleen bij rustig weer. Staat er 'n beetje zee dan moeten de luchtgaten natuurlijk dicht. Aan de eettafel was plaats voor twee man. Langs den wand, in een zakje, hingen de tinnen lepels en vorken. In een wandkastje staat 'n emmertje, dat de "soepterrine" representeert, en een geëmailleerde kom met boter, terwijl daar, op reis, ook 't brood voor de heele week in geborgen wordt.

Een bakker, die je dagelijks versche cadetjes brengt kan er op zoo'n kleine boot natuurlijk niet zijn. Wandversiering was alleen de christelijke kalender die jhr. Ort, de waterschout, verspreidt, en... een van de bewoners der onderste drie

bedsteden had daarin kiekjes opgehangen. Men kon er, uit den aard der zaak, niet veel van zien, en dat zou zelfs de eigenaar, als hij in de bedstede lag, wel niet kunnen.

2165 Maar 't schenen kiekjes van 'n boschlaantje en van 'n huisje ergens buiten "Träume sind Schäume..." – "En kan je je hier wasschen?" vroeg ik. Want er hing 'n stukje spiegelglas, dat aan toilet deed denken. – "Nee, natuurlijk niet. Dan zou immers in die kleine ruimte direct alles vol spatten van water en zeep zijn? We houden 't juist schoon, we komen altijd op onze kousen binnen. Nee, wasschen, schoon goed aantrekken,

2170 dat doe je op de plaat, voor de vuren. "Komt alles vol roet", zult u zeggen... Ja... zou nauw kan je niet kijken, als zeeman."

De stoker van dienst kwam binnen. Hij had niets aan dan 'n blauw-katoenen broek. De man zag er slecht uit, hij had op zijn zwart gezicht die leelijke lijnen van de jukbeenderen naar de mondhoeken, die zoo scherp in een gezicht insnijden. "Och, nou gaat 't wel," zei hij. "Als we varen, dan kan 't wit- en wit-heet zijn. Den laatsten keer ben ik er 'n oogenblik beroerd van geweest. Dat was nou 'n kramp, die begon in m'n voeten en die trok naar boven, naar boven tot 't hart toe. Toen moet ik flauw gevallen zijn met m'n hoofd voorover in de kolen – m'n gezicht heelemaal

2175 opengehaald..." – "En heb je je toen ziek gemeld?" – "Och, wel nee, dan moet er immers 'n ander voor je de plaat op? En de anderen zijn ook moe, die hebben hun rust ook nodig. Je moet je eigen pakkie maar dragen." "Daar is de laatste drie jaar 'n ommekeer bij de zeelui gekomen", zegt mijn begeleider, als we weggaan. "Dat is sinds 't collectief contract van "Volharding" met de reeders; want daardoor is 't open en bloot gelegd, dat we allemaal menschen zijn, met rechten en met plichten. Nou verdient 'n stoker al wat meer en de werktijd wordt ook wat beter."

1) Natuurlijk zal de gemeentelijke arbeidsbeurs aan veel verkeerde toestanden een eind kunnen maken. Maar in Juli althans was ze daarin nog lang niet volledig geslaagd. De verslaggever (dit loopt vooruit op een volgend feuilleton) was hoogstens twintig minuten bij den heer Posthuma, president der vereeniging van boardingmasters. Tijdens zijn bezoek kwam een zeeman

2180 den heer P. om plaatsing op een boot naar Amerika verzoeken. Dat bewijst dus, dat de invloed der boardingmasters op 't aangaan van arbeidscontracten nog steeds werd geoefend.

Nederland en de Oorlog.

Meel en brood.

2195 "Het Centrum" meldde gisteravond, dat met eenige dagen de voorraden tarwe en tarwemeel van alle tarwemeelfabrieken in ons land door de Regeering zullen worden onteigend en dat voortaan de meelfabrieken dan de tarwe van de Regeering ontvangen en voor haar vermalen. De distributie van het tarwemeel zou dan verder van Regeeringswege geschieden. In verband met dit bericht wendden wij ons om inlichtingen

2200 tot Den Haag en verkregen de volgende mededeelingen: De hoeveelheden tarwe en tarwemeel, welke bij de meelfabrikanten nog beschikbaar zijn, zullen dezer dagen worden opgenomen en zal onder bepaalde voorwaarden van Regeeringswege tarwe ter beschikking worden gesteld van die meelfabrikanten, die aan de te stellen voorwaarden zullen voldoen. In verband hiermede zal binnenkort ook een herziening plaats hebben

2205 van de maximum-prijzen van tarwe, tarwemeel en rogge en zullen de maximum-prijzen worden gesteld voor roggemeel en voor verschillende broodsoorten. Wij vernemen verder dat de aanvoer van tarwe voor regeeringsrekening geregeld zal worden voortgezet. De regeering heeft ook een belangrijke partij buitenlandsch meel in Amerika aangekocht, welke op het oogenblik onderweg is naar Nederland.

2210

Geredden van de Engelsche kruisers.

Gisteravond is het stoomschip "Flora", juist 8 dagen nadat het met de 288 geredde Engelschen te IJmuiden binnenkwam, daar weder van Leith aangekomen. Bij het korte verblijf te Leith zijn aan den gezagvoerder en de bemanning ondubbelzinnige blijken van erkentelijkheid gegeven voor de redding onder zoo moeilijke omstandigheden van een groot aantal opvarenden der gezonken kruisers. De gezagvoerder, de eerste

2215 stuurman en de machinist van de "Flora" werden des avonds ten huize van den burgemeester van Leith ontvangen, die hun verzekerde, dat Engeland nimmer zal vergeten, wat het aan den gezagvoerder en de bemanning van de "Flora" verschuldigd is. De volgenden morgen ontving kapitein Voorham van de "Flora" officieel bezoek van een officier van een der te Leith gelegen Engelsche oorlogsschepen, die hem namens de Engelsche regeering verzekerde, dat deze het niet vergeten zal. Ook de bevolking van Leith liet zich niet onbetuigd; de bemanning van de "Flora" werd overladen met allerlei geschenken en herinneringen. Bij aankomst te IJmuiden ontving de

2220 gezagvoerder een brief van het Britsche vice-consulaat met een dankbetuiging namens de Engelsche regeering. (N. R. Ct.)

2225

Posterijen en Telegrafie.

2230 Van 1 October af laat de "Compagnie Western Telegraph" weder uitgestelde telegrammen toe, onder voorbehoud tijdelijk die toelating te staken in geval van ophooping.

De polderbesturen en de Inundatiemaatregelen.

2235 Op verzoek van verschillende polderbesturen onder Nederhorst-den-Berg is door den burgemeester de aandacht van den minister van oorlog er op gevestigd, dat door den aanhoudenden hoogen waterstand op de Vecht de dijken dermate moeten verzwakken, dat bij zeer hooge Vechtstanden, zooals die in het najaar en den winter voorkomen, die dijken gevaar zullen opleveren voor den drang van het water te bezwijken. Als
2240 antwoord daarop kwam van den generaal-majoor, liniecommandant, in de Nieuwe Holl. Waterlinie, bij den burgemeester bericht in, dat de Vecht op een lager peil zal worden gebracht en dat, zoolang de inundatiebelangen zulks gedoogen, de waterstand op dat lage peil zal worden gehouden.

Goederenvervoer uit Duitschland.

2245 Men schrijft ons uit Winterswijk: Het goederenvervoer uit Duitschland heeft thans zijne normale hoogte bereikt. De vorige week Maandag tot Zondagavond zijn hier 58 treinen aangekomen. Behalve de leege wagens brachten deze mede ruim 2000 wagens beladen met steenkolen, cokes en briquetten en 360 wagens met diverse goederen, terwijl uit ons land naar Duitschland vertrokken 250 wagens met groenten, vee, boter, kaas enz. Deze cijfers beantwoorden aan die onder normale omstandigheden.
2250

Het telegraphisch verkeer met Europa.

2255 Te Soerabaja is een poging gedaan om via Amerika berichten uit Duitsche bron te verkrijgen. Dit is echter niet mogelijk gebleken, aangezien Engeland den Duitsch-Amerikaanschen kabel heeft doorgesneden. Verder bezetten de Engelschen het eiland Yap, waar de Duitsch-Hollandsche telegraafkabel landt, zoodat thans het geheele telegraafverkeer is aangewezen op Reuter.

Laatste Berichten.

DE OORLOG.

2260 **Van het Oostelijk oorlogstooneel.**

De Duitschers in Rusland.

2265 BERLIJN, 30 Sept. (Corr. Norden.) Na het gouvernement Soewalki en het district Czenstochau is nu ook het historische stadje Tauroggen voor eenige dagen door de Duitsche troepen bezet. De stad is bekend door het verbond dat generaal Yorck van Wartenburg er met de Russische troepen op oudejaarsavond 1812 sloot. In Tauroggen is een Duitsch bestuur ingesteld; de Duitsche commandant laat in de door hem inbeslaggenomen Russische drukkerij een oorlogscourant verschijnen, samengesteld uit officieele militaire mededeelingen en de nieuwste berichten van Duitsche couranten.

2270 **Op het Westelijk oorlogstooneel.**

In Galicië.

2275 BERLIJN, 30 Sept. (Corr. Norden.) In de passen der Zuid-Karpaten hadden gisteren schermutselingen tusschen Oostenrijksche en Russische troepen plaats. Daar de Oostenrijkers versterkingen kregen, zijn de Russen tot de grens teruggedrongen, zoodat het hun nergens gelukte uit de grensstreken voorwaarts te komen.

BULGARIJE.

De houding van Bulgarije.

2280 SOFIA, 29 Sept. (W. B.) De officieuse "Narodni Prava" is van meening, dat Bulgarije niet behoeft te vreezen, bij de komende beslissingen in zijn gebied te worden benadeeld. Zijn neutraliteit heeft een verder strekkend doel dan in het bezit te blijven van de grenzen, die het bij het uitbreken van den oorlog had. Het behoud van zijn ongeschonden krachten zij, onder de huidige omstandigheden, te beschouwen als
2285 een resultaat van groote beteekenis en als waarborg voor een betere toekomst.

Graanuitvoer.

LONDEN, 30 Sept. (Eigen bericht.) De "Times" verneemt uit Sofia, dat de uitvoer van granen naar Roemenië, Oostenrijk en Duitschland officieel is verboden.

2290 **BEURS EN NIJVERHEID.**

Opheffing der goud-clausule in Duitschland.

Krachtens een besluit van den Duitschen Bondsraad zullen overeenkomsten die vóór 31 Juli j.l. zijn aangegaan in zake betaling van vorderingen in gouden munt, tot nadere

2295 beschikking niet als rechtsgeldig worden beschouwd. Vooral in het Deutsche
hypotheekwezen kwam deze bepaling veelvuldig voor, zoodat de termijnen van hypotheeken
meerendeels in goud betaald moeten worden. Daar dit moeilijkheden kan uitlokken nu
het goud zooveel mogelijk naar de Rijksbank wordt geleid en deze concentratie van den
goudvoorraad uit het oogpunt van algemeen belang ook de voorkeur verdient, is de
2300 goud-clausule derhalve met terugwerkende kracht buiten werking gesteld.

Uit de Oostenrijksche Industrie.

Naar uit Weenen aan de "Voss. Ztg." wordt gemeld wordt in de helft van de hoogovens
der Alpine Montangesellschaft en der Prager Eisenindustrie Gesellschaft gewerkt, de
2305 anderen zijn uitgedoofd. De ruwijzerproductie is sterk ingekrompen en er wordt ook
veel geproduceerd, dat wordt opgeslagen. De productie der walsfabrieken heeft een
ongekend laag peil bereikt. De railsproductie is geheel gestaakt, daar ook de staat
geen orders meer geeft. De productie van plaatijzer is beperkt tot eenige vroegere
orders. Nieuwe orders worden niet ontvangen. Ook de vervaardiging van draagbalken is
2310 gestaakt daar de bouwwerkzaamheden stil leggen. De industrieën, die voor het leger
werken, hadden in hunne behoeften reeds voor langeren tijd voorzien en bestellen
niets na. De staatsspoorwegen hebben eenige locomotieven besteld. Ook bestellingen
van wagons zijn aangekondigd, maar nog niet ontvangen.

Uit de Deutsche Industrie.

2315 Naar de "Rhein-Westf. Ztg." verneemt, zou de September-afzet van de
syndicaatssteenkoolmijnen circa 50-55% van het vastgestelde quantum bedragen tegen
33.35% in Augustus. Van cokes werden circa 25-30% verzonden tegen 12% in Augustus. De
afzet van hoogovencokes laat nog veel te wenschen over, daar ondanks het verlof tot
2320 verzending naar Luxemburg daarheen niets kan worden afgezet. De vraag naar
kachelkolen is voortdurend groot. De verzending per wagon is verbeterd, maar voldoet
echter niet altijd aan de verzoeken der mijneigenaars.

De Deutsche oorlogsleening.

2325 Op de Mk. 1 milliard Deutsche schatkistbiljetten wordt 20-60% toegewezen. Voor het
niet toegewezen bedrag ontvangen de inschrijvers de 5% oorlogsleening.

Société Générale.

Aan de "K. Ztg." wordt gemeld, dat in financieele kringen te Weenen het gerucht loopt
dat de Société Générale te Parijs, op welker aandeelenkapitaal van frs. 500 miljoen
2330 slechts 50% is gestort, het recht tot het opvragen der resteerende frs. 250 miljoen
aan de Banque de France zou hebben afgestaan, tegen een door deze verleend voorschot
van frs. 150 miljoen. (Soortgelijke berichten omtrent deze instelling zijn in den
laatsten tijd herhaaldelijk in de Deutsche pers voorgekomen. Hier ter plaatse is,
naar ons bleek, van zulk een transactie echter niets bekend. - Red. Hbld.)

2335

De President der Rijksbank over den toestand in Deutschland.

BERLIJN, 29 Sept. (W. B.) In de heden gehouden zitting van de centrale commissie der
Deutsche Rijksbank verklaarde president Havenstein o. a. het volgende: De Deutsche
geldmarkt heeft zich in de beide eerste maanden van den oorlog naar verhouding het
2340 best gehouden van alle landen. Zij is betrekkelijk ruim. De banken en andere crediet-
instellingen hebben in tegenstelling met Engeland en Frankrijk geen enkelen dag haar
werkzaamheid geschorst of uitbetaling van creditsaldo's beperkt. Steunende op de
Rijksbank zijn zij met het verlenen van krediet voortgegaan, zonder groote
beperkingen en zij hebben haar tegoed bij De Rijksbank aanmerkelijk vergroot.
2345 Deutschland is het eenige der oorlogvoerende volkeren dat geen moratorium heeft
ingevoerd. Het zet zijn bedrijfsleven voort, dit opnieuw organiseerend. Wat de
uitgifte der oorlogsleening betreft, zoo hebben ook weinig bemiddelden, die slechts
van hun handen-arbeid maandelijks geld ter zijde kunnen leggen, en kleine bezitters
in het gansche land, op een wijze als nog nooit en nergens was geschied, zich
2350 gedrongen gevoeld deze spaarpenningen voor de oorlogsleening te besteden. Ook de
buitenlandsche handel is voor een groot deel in stand gehouden. De uitvoer van
Deutschland is ondanks alle moeilijkheden die hem in den weg waren gelegd, in
Augustus zoowel absoluut, als relatief minder gedaald dan die van Engeland.

2355 **De toestand op Java na het uitbreken van den oorlog.**

Blijkens de mail-bladen is de bankbiljettenvrees op Java nog niet dadelijk geweken,
ofschoon de directie der Javasche Bank liet bekend maken, dat de bank in staat was,
aan alle verplichtingen te voldoen. De ongemotiveerde vrees voor bankpapier werd in
het leven geroepen door slechte elementen, die de biljetten aan de goedgelovige

Naspeuringen van Paul Theelen: 30 september 1914

- 2360 inlanders ontfutselden voor een bedrag beneden de waarde. De bedreiging der regeering et de bestuursmaatregelen tegen de opdrijving der prijzen maakten later zoo diepen indruk, dat verschillende Chineesche toko's dadelijk op eerste aanvraag van de klanten terugbetaald hebben, wat zij tijdens den "run" te veel gevorderd hadden voor hun waren. Er schijnt bij te komen, dat zij zich niet erg gerust gevoelden over de ontevredenheid, door hun optreden verwekt.
- 2365